

SOCIAL POLITIK

NR 4 • december 2012 • PRIS: 79 KRONOR

KULTUR & SAMHÄLLE

Bortglömda föräldrar uppvärderas	4
Hemlös, tandlös, värdelös. Bryt!	24
Psykiskt sjuka ska bestämma själva	28

ALLA SKA UPP

Hoppets ö Kurön

STUDIEFÖRBEREDANDE BEHANDLING PÅ KURÖSKOLAN

- Datorkunskap
- Marin och sjöfart
- Trädgård o skog
- Basämnen
- Inläring-minnesträning

Italiens Familjeklubbar

- Skolning i självhjälp under behandling
- Familj och anhörignätverk aktiveras
- Barnen är med
- Nya Klubbar startas just nu i Stockholm Visby, Norrköping och Norrtälje

För info ring Leif Persson 073 920 93 01

UPPDRAG - GENOMFÖRANDEPLAN - DELRAPPORT - SLUTRAPPORT

KURÖN HAR 63 VÅRDPLATSER VARAV 15 FÖR KVINNOR

FÖR INFO RING VÅR CHEF LEIF PERSSON 073 920 93 01 ELLER BITRÄDANDE CHEF TORSTEN LAGER 073 920 64 08

WWW.KURON.SE - ADMIN@KURON.SE - FRÄLSNINGSARMÉN, KURÖN, 178 92 ADELSÖ - 08 560 518 80

SOCIALPOLITIK

december 2012 nr 4 årgång 19

Redaktör och ansvarig utgivare:
Maria Wallin
Omslagsbild: Anders Löwdin
Layout: Ulla-Karin Karlson

Redaktionskommitté:
Gun-Lis Angsell, Stefan de Vylder,
Bibbie Friman, Cecilia Heule,
Ulla-Carin Hedin, Nilla Helges-
son, Carina Håkansson,
Helena Håkansson, Anne Jalakas,
Jan Molin, Marco Morner,
Mithra Sjöstrand, Claudette
Skilving, Helena Östlund,
Yvonne Zätterman Åberg

Redaktion:
Eriksberg 137
451 96 Uddevalla
socialpolitik@socialpolitik.com
Telefon: 070-207 22 22

www.socialpolitik.com

Prenumeration/lösnummer:
Nätek, Box 311 20
400 32 Göteborg
order@socialpolitik.com
Tel: 031-743 99 05

Taltidning: Rox reportage
rox.reportage@swipnet.se
Tel: 031-96 02 61

Priser:
399:- per år för privatpersoner
559:- stöd, företag, institutioner
189:- stud, arbetslös, pensionär
Teckna 2-3 år med rabatt!
Se: www.socialpolitik.com

Betala in på: pg 648 73 22-7

Annonser:
Bengtsson & Sundström Media
Tjärhovsgatan 32
116 21 Stockholm
kontakt@bs-media.se
Tel: 08-10 39 20

Tryck: Trydells Tryckeri AB
Laholm

ISSN 1104-6376

Redaktionen ansvarar inte för
insänt obeställt material. Tryckta
texter kan komma att återges
elektroniskt.

SocialPolitik ges ut av den
ideella föreningen Socialpolitisk
debatt. Partipolitiskt obunden
och fackligt fristående med ett
självklart underifrånperspektiv.
Ordförande är Cecilia Heule lä-
rare på Socialhögskolan i Lund.

**SÄKRA
UTGIVNINGEN**

Prenumerera!
www.socialpolitik.com

Allas rätt till värdighet

Denna milda höst läser jag *Oktober i Fattigsverige*. Dag-
bok av Susanna Alakoski. Lättläst till sin form, men inte
till sitt innehåll. Torra journalanteckningar från famil-
jens kontakter med socialtjänst och psykiatri under 60-
och 70-talen, hennes egna minnen av uppväxt, våld och
missbruk och sin frigörelse/flykt. Varvat med vuxna re-
flekationer mitt i det som är hennes liv i dag av skrivande,
resor, föredrag och egen familj. Hon ser mer än de flesta
av samhället omkring sig, förhåller sig nära, förankrar i
sin egen erfarenhet – av fattigdom, fattigskam och utsatt
barndom. Känner igen och ser individer, inte minst bak-
om hemlösas förnedring – som inte ens har gratis toalet-
ter längre, när torg och gallerior privatiserats och kräver
nödiga på inträde. Hon ställer de självklara frågorna: På
vilket sätt blir människor bättre av att hållas nere? Av
att aldrig ha råd?

248 000 BARN LEVER I FATTIGDOM i Sverige. Lika många
som alla Umeås och Helsingborgs invånare tillsammans.
Skulle vi göra uppror om alla Umebor gick i trasiga gym-
padojor mitt i vintern? Om hela Helsingborg fick stanna
hemma från skolasan? Och halva stan hade fyra boende
i varje rum? Något att ta med sig i julhandeln som för-
väntas slå rekord igen – mitt i krisen. Låt oss ge fingret åt
köphysterin (sid 18). Sluta se hemlöshet som ett "godhets-
projekt" för att döva samvetet (sid 39). Kräv i stället bo-
städer (sid 22) och allas rätt till värdighet (sid 24 och 28).

Och ta till oss det Susanna Alakoski också påminner om
– som inte rymmer i journalerna; doften av nybakat bröd,
skratten och den längtan efter varandra som också fanns
i hennes familj. Den längtan tar Malin Widerlöw fasta på
i sitt nya projekt. För barn behöver ibland omhändertags,
undan missbruk och bristande omsorg – men det gagnar
ingen att de biologiska föräldrarna, barnen, familjen sam-
tidigt berövas sitt *föräldrakapital* (sid 4).

TACK FÖR ATT DU VÄLJER SOCIALPOLITIK Låt den inte tyst-
as! Prenumerera! Ge bort i julklapp (sid 26).
Följ också www.socialaktion.nu
Ha en sinnlig och besinnande jul!

MARIA WALLIN

Havererat föräldraskap

”Vi biologiska föräldrar glöms bort när barnen omhändertas”

Biologiska föräldrar lämnas ofta utan stöd att bearbeta sin skuld och skam. De får svårare att återhämta sig, svårare att bli fria från missbruk. Svårare att någonsin fungera som förälder igen.

Text: Malin Widerlöv

Bild: Bibbie Friman

För över tio år sedan blev mina barn placerade i familjehem. Det var en ”frivillig” placering enligt SoL, Socialtjänstlagen, inte med tvång via LVU, Lagen om vård av unga. Men också frivillig såtillvida att jag insåg att min föräldraförmåga var obefintlig, att mitt föräldraskap hade havererat. Under de omständigheter som rådde, valde jag bort att ha huvudansvaret för mina barn. Men det var mitt havererade föräldraskap jag valde bort – inte barnen. Jag sökte stöd för att bättre klara min nya föräldraroll, min nya familjesituation men det fanns inget stöd att få.

Om detta vill jag berätta. Men det finns inte ens ett namn på det slags föräldraskap jag fick i och med att mina barn placerades på familjehem och fick fosterföräldrar.

Man kan vara ”plastpappa”, ”styvmamma”, ”helgförälder” men vad är man för slags förälder när man är biologisk förälder men inte längre bor tillsammans med barnet, inte delar vardagen, huvudansvaret och det sociala nätverket? Vad är man för slags förälder när man helt fräntagits sin föräldraroll – så som vi lärt oss att den ska vara? Begreppet ”biologisk förälder”, eller ”bioförälder” används i vissa studier men det finns inget vedertaget namn på själva det speciella föräldraskap, som innebär att vara den ”borttappade” ”frånboende” ”diskvalificerade” föräldern.

Fosterföräldrar och familjehemsföräldrar kan man prata om men de ”borttappade” biologiska föräldrarna, som ju ändå är så viktiga – har inte ens ett namn. Och det som inte har ett namn, inte ”finns”, är oerhört svårt att få stöd i.

Jag var såklart mamma till mina barn som jag alltid varit men just den här perioden av mitt föräldraskap, som var så speciellt, så totalt annorlunda och så fruktansvärt svårt – varför har den inget namn?

UNDER 90-TALET KÄMPADE JAG FÖR att familjer med barn med funktionsnedsättning skulle få bättre stöd av samhället. Jag föreläste, höll i stödjande föräldragrupper, skrev böcker och engagerade mig i enskilda ärenden.

Jag brann för frågor om särskilt utsatt föräldraskap, som det blir när man får ett barn med funktionsnedsättning. Jag visste vad

Malin lever i dag tillsammans med alla sina barn igen.

ett sådant föräldraskap kunde innebära, eftersom ett av mina barn har en funktionsnedsättning. När min familj, några år senare drabbades av ytterligare svårigheter och mitt föräldraskap blev än mer utsatt, trodde jag – naiv som jag var – att jag skulle få stöd. Men varken före, i samband med eller under själva placeringen fick jag råd eller stöd, trots att jag flera gånger bad om det.

BÅDE BARN OCH FÖRÄLDRAR HAMNAR i kris vid ett omhändertagande. Även om man som förälder själv har bidragit, uppstår känslor av skam, skuld och ånger, ibland också vrede och förakt riktat mot både sig själv och samhället. Hos vissa föräldrar kan detta ta sig uttryck i självdestruktivitet, såsom ökat missbruk eller andra destruktiva livsval. Hos andra kanske krisen inte kommer till uttryck så tydligt men skadar ändå självbilden, identiteten och självkänslan svårt. Utan stöd och hjälp att bearbeta det man varit med om, blir det svårare att klara av att bli fri från sitt missbruk, svårare att klara sitt fortsatta föräldraskap, svårare att bevaka sina och barnens rättigheter och svårare att återhämta sig och få en bra livskvalitet i framtiden. Lagen säger att de biologiska föräldrarna

biologiska föräldern.

Barn har nämligen *rätt* till sitt föräldrakapital och med det menar jag inte ekonomiska medel, utan det kapital som föräldrar *är*, i sig själva. Även fattiga, hemlösa och utslagna föräldrar är ett ”kapital” och en framtidsinvestering i sig. Får de placerade barnen behålla kontakten med sina biologiska föräldrar, ges de möjlighet att förfoga över sitt föräldrakapital och därmed bättre förutsättningar att klara familjehemsplaceringen och framtiden bättre. Det borde ligga i samhällets intresse att bevaka barnens rätt till sina föräldrar!

NÄR JAG BLEV INLAGD PÅ PSYKIATRISK klinik i samband med en svår livskris år 2001, blev mina tre söner placerade i familjehem. Jag blev neddrogad av sjukvården och drogade ned mig själv med illegala droger. Jag injicerade narkotika, blev hemlös och var både fysiskt och psykiskt sjuk. Det var tack vare samhällets skyddsnät och en fungerande socialtjänst som mina barn kunde tas om hand av andra vuxna, erbjudas en bättre tillvaro än jag kunde ge dem just då.

Jag är tacksam över det och jag tror att också mina söner en dag kommer att förstå att placeringen var det bästa för dem i den situation vi befann oss. En förälder utan bostad med ett destruktivt missbruk, kan inte ta hand om barn och ett välfärdssamhälle ska självklart skydda barnen från en sådan tillvaro. Så långt är nog alla överens. Men att samhället bara gav upp och så lättvindigt kastade bort mig, mina barns mamma, det är varken förenligt med lagen eller samhällsekonomiskt försvarbart.

När min familj, jag själv, psykiatrin och socialtjänsten gett upp hoppet om mig, var min självkänsla inte längre låg – den var på minus och jag var aktivt självdestruktiv. Försäkringskassan gav mig varaktig sjukersättning och på beslutet kan man läsa ”Rehabilitering: Ej möjlig”. Mina barns familjehemsföräldrar, fick besked att detta var en ”uppväxtplacering”, alltså ingen ”risk” att barnen skulle kunna flytta tillbaka hem igen. Det låg på mig att ensam kämpa för att behålla kontakten med barnen men utan stöd från någon, var jag chanslös. Kontakten mellan mig och barnen var bruten under tre år.

Att försöka få en bostad, en ordnad tillvaro utan droger och ett tryggt socialt nätverk, fanns inte i min föreställningsvärld. Jag ville inte ens försöka. Jag var övertygad om att om jag skulle försöka låta bli narkotikan, skulle det betyda raka vägen in på psyki och tvångsvård igen. Ingen – inte ens jag själv, tänkte längre på mig som en förälder, en mamma. Jag hade förvandlats från kvinna, maka och mor till ett könsneutralt det.

En missbrukare, sprutnarkoman, en psykiskt sjuk och dessutom hemlös. Jag var en sådan som väckte uppmärksamhet på kollektivtrafiken, kom i bråk om jag inte fick åka utan biljett. Jag blev stoppad av vakter och butiksägare om jag försökte handla, även om jag hade pengar. Människor gick

undan, vände med blicken eller stirrade på ett fenomen – inte en människa. Om jag tänkte på barnen? Nej, det gjorde jag inte... Åtminstone inte på samma vis som jag brukat göra, som familjemedlemmar som jag älskar och vill vara tillsammans med till varje pris.

Jag hade foton på barnen, en hel väska med foton, som jag var så rädd om att jag utsatte mig för vansinniga risker, för att inte bli av med dem. De var ett bevis på att jag en gång hade varit en riktig människa, med ett liv och med relationer. Få människor har erfaren den ensamhet jag levde i då. Men jag funderade aldrig på att jag skulle ringa dem, än mindre hälsa på. De var överkliga... nej, jag var överklig. Min situation var överklig. Som en annan dimension. Tanken på att låta dessa dimensioner mötas, fanns inte.

HUR GICK DET DÅ? JO, EN MYCKET ovanlig, fantastisk medmänniska, sökte upp mig och gav mig medmänsklighet, kärlek, oerhört mycket praktisk hjälp och tog emot mig i sitt hem, i sin familj med sin man och sina barn. Jag förstod i mitt förvirrade tillstånd att hon måste vara galen... Ingen tar väl emot en aktiv, svårt psykiskt och fysiskt sjuk sprutnarkoman i sitt hem och vårdar och stöttar denna dygnet runt, med ett enormt tålamod, med styrka och kraft?! Men jo, så gick det faktiskt till. Ewa hade känt mig förut, i mitt ”tidigare liv” och därmed kände hon också mina barn. Hon såg mig som mamma, som en kvinna med familj. Hon ville träffa bar-

nen men jag vägrade. Jag ville inte, för allt i världen, träffa barnen! Nope, never ever...

Jag försökte förklara för både mig själv och henne, att min främsta plikt som mamma, är att se till att mina barn har det så bra som möjligt och det har jag gjort. Så långt bort från mig som möjligt! I ett ordnat och tryggt familjehem. Punkt!

”Att värna och förvalta barnens föräldrakapital är målet! Inte alltid hemflytt.”

Idag har jag förstått att jag inte vågade. Jag var rädd för skammen och rädd för att skada dem ännu mer. Jag tänkte att precis vad som helst skulle kunna hända om jag träffade dem. Inga rimliga och realistiska argument kunde få mig att vilja det.

Men Ewa gav sig inte. Jag fick göra som jag ville, men hon skulle träffa barnen. Jag ville ge det ett försök men när det började närma sig det bestämda datumet, då vi skulle träffa barnen fick jag panik. Jag rymde. Några dagar senare, efter en sväng hos polisen och andra otrevliga upplevelser, fick hon hämta mig igen, och till slut blev mötet med barnen av.

Att återförenas med barnen, att återfå deras förtroende och våga tro på min egen föräldraförmåga är det svåraste och jobbigaste jag gjort. Att bli drogfri, genomgå cellgifts-

behandling för Hepatit C, skaffa bostad och bygga upp sunda, drogfria och trygga sociala nätverk har inte varit enkelt. Men att övervinna sorgen, skammen och förlusten som mamma var ännu svårare. Har jag fått stöd i denna återförening? Nej.

Vi var fyra individer i svår kris – jag och barnen, men fick inget stöd alls. Tvärtom faktiskt. Med risk för att låta bitter, kan jag sanningsenligt säga att vi är en hel familj i dag trots socialtjänsten – inte tack vare den.

Jag vet att mina erfarenheter inte är unika, att det finns många bortappade föräldrar där ute och att vi måste försöka hitta metoder för att fånga upp dem, stötta dem i deras havererade föräldraskap och kräva de omhändertagna barnens rätt till sitt biologiska föräldrakapital!

malin.widerlov@gmail.com

FÖRÄLDRACIRKEL

Med hjälp av medel från SKL och på uppdrag av Rainbow Sweden och Bruksvärdet, Lunds Universitet, har Malin Widerlov samlat en grupp föräldrar med erfarenhet av att ha eller ha haft sina barn omhändertagna. Avsikten är att ge varandra stöd men också att hitta nya metoder för samhället att se och möta dessa föräldrar och förbättra situationen för familjerna. www.powerus.se www.rainbowsweden.se

ANNONS

En ärlig chans till ett bättre liv

När relationen till ett barn sviktar är det lätt att tappa självkänslan. Vi handleder föräldrar i en trygg miljö, mitt i den pågående vardagen. Alla är värda en ärlig chans till att utveckla sina relationer utifrån de egna förutsättningarna. Med rätt verktyg kan ett skadat förtroende alltid läkas. Vill du veta mer? Ring 0456- 229 41 eller besök www.grodbygarden.se

Grödbygården
EN KUPAD HAND FÖR LIVET

Våld i nära relationer...

Utväg Skaraborg är en myndighetsövergripande samverkan i arbetet mot våld i nära relationer.

UTVÄGSMODELLEN – bygger på en helhetssyn när det gäller våldet, familjen, samhället och dess insatser.

Utbildningar vår 2013:

- Att leda gruppverksamhet för personer med intellektuell funktionsnedsättning. ”Schyssta relationer”. Den **7-8 febr** i Skövde, 2 dagar.

Utbildningar höst 2013:

- Att leda gruppverksamhet för barn som upplevt våld i familjen inkl. parallell föräldragrupp. Den **29-31 maj** i Skövde, 3 dagar.

forts.

- Att leda gruppverksamhet för kvinnor som upplevt våld i en nära relation. **29-31 maj** i Skövde, 3 dagar.

Utbildningar höst 2013:

- Att leda gruppverksamhet för barn, den **4-6 sept**, 3 dgr.
- Att leda gruppverksamhet för kvinnor den **4-6 sept**, 3 dgr.

För information och anmälan/intresse-anmälan se hemsidan www.utvag.se

Jantelagen behövs igen!

Det värsta som kan hända den moderna människan verkar vara att bli ett offer för Jantelagen. Att inte få blomma ut i full kraft på grund av andras missunnsamhet.

Det anses hemskt, att det finns människor som har synpunkter på att grannen tjänar dubbelt så mycket. Hemskt att den ensamstående mamman får ett snålt streck över munnen när hon hör att alla andra barn i dotterns klass bor i villa, medan de själva bor i vårummare. Hon blir en jante-kvinna. Jan Björklund menar att de som är motståndare till hans utbildningspolitik företräder en socialdemokratisk jantelag.

Att blåsa upp jantelagen till farsot ligger så perfekt i tiden när de ekonomiska klyftorna ökar och snart sagt alla medier har liberal flagg. Ingen har rätt att klaga. Den som ogillar orättvisor är ogin, är jante.

Förr kunde människor få uttrycka sig kritiskt om orättvisor, utan att det associerades med jantelagen. Jag skulle vilja ha tillbaka alla röster som uttrycker sig om orättvisor så som man bör uttrycka sig om orättvisor. Den nu decimerade nykterhetsrörelsen Verdande uttryckte sig exempelvis så här rakt och tydligt:

”Drogmissbruket beror på orättvisor. Förlorarna kommer alltid att försöka fly sin roll, sin olustiga roll i konkurrenssamhället, med alkohol och droger. Missbruket är inte den enskildes sak i första hand. Missbruket kommer av otrygghet, minder-

värde, fattigdom. Vi måste arbeta för rättvisa för att få bort missbruket.”

PROBLEMEN MED SEGREGATION i det moderna samhället försöker man idag lösa genom att spränga in några tjusiga villor i miljonprogramsområdet. Man talar inte ens om att minska klyftorna för att få mindre segregation.

När min familj bodde på landet, hade man ända sedan den oskiftade byns 1700-tal eftersträvat att byns gårdar skulle vara någorlunda lika stora. Det var praktiskt, och det lugnade konkurrensen. Det var praktiskt eftersom man i de flesta byar ägde utmarkerna gemensamt. Var gårdarna lika stora så kunde alla lägga en dag på gemensamma stängsel utan att det kändes fel för någon. Alla kunde turas om att ta emot luffare, hålla i bystämman, gå sot-runda och så vidare. Det var ett enkelt och fungerande system.

Delar av detta har funnits kvar i det moderna Sverige. För några år sedan skulle jag ta emot ett studiebesök från Ryssland, hit till Småland. De ville se hur de rikaste i Växjö bodde. Jag försökte hitta gatorna, men det var samma volvobilar överallt, det fanns inget riktigt ideal att ha en

vräkigare bil än andra. Och jag var nästan lite stolt över att ryssarna var så missbelåtna med guidningen, stolt över att de rikaste var så svåra att urskilja. För mig var det ett tecken på skapligt samhällsbygge, inte ett tecken på jantelag.

Fredrik Bergman är verksamhetsutvecklare i Kooperativet Macken i Växjö www.macken.coop ”Macken tar vara på resurser som folk inte längre vill ha eller samhället inte riktigt behöver. Vi är ett kooperativ. Genom våra utbildningar och produkter visar vi att man kan kombinera hållbarhet och integration med stil och design. Många säger att företag ska göras renodlade, bli bra på en sak, på sin sak. Vi har inga sådana gränser. Vi är Macken.”

ANNONS

Familjehemsbanken - en viktig mötesplats för alla som arbetar inom familjevården

Välkommen du också!
Besök oss på www.familjehemsbanken.se

Barn i människohandel

I Sverige registrerades totalt 166 barn som misstänkta offer för människohandel under åren 2009-2011.

Det nationella samordningssekreteriatet mot prostitution och människohandel vid Länsstyrelsen i Stockholms län har gjort den första nationella kartläggningen, som visar:

- Hälften är pojkar, hälften flickor. Åldrar varierar från 3 till 17 år.
 - Ungefär lika många av barnen misstänks vara utsatta för människohandel för sexuella ändamål som för andra ändamål, som stöldbrott, tiggeri och arbete.
 - För majoriteten av flickorna gäller sexuella ändamål. Pojkarna är framför allt inblandade i stöldbrott.
 - Två tredjedelar är av utländsk nationalitet, cirka hälften vistas tillfälligt i Sverige.
 - En tredjedel av barnen är ensamkommande asylsökande, som många gånger försvinner innan socialtjänsten hinner öppna en utredning eller verkställa beslutade insatser.
 - De svenska barn som upptäckts har ofta utnyttjats sexuellt av en närstående som sedan förmedlat barnet till andra.
 - Endast en handfull av de barn som finns med i kartläggningen har fått sina ärenden rättsligt prövade.
- Situationen är betydligt allvarigare än

Hundratals barn exploateras sexuellt, utnyttjas i arbete, tiggeri och stölder.

vad som tidigare har varit känt, säger utredare Ingrid Åkerman.

– Det är alarmerande att de inte får sina rättigheter tillgodosedda enligt svensk lagstiftning, FN:s barnkonvention eller andra internationella överenskommelser.

RAPPORTEN FÖRESLÅR BLAND ANNAT:

- Utöka det nationella stödet för barn som utsätts för människohandel. Mer forskning, metodutveckling och kunskapsinsamling, statlig finansiering av insatserna riktade till utländska barn.
- Förtydliga socialtjänstens ansvar för alla barn som misstänks vara offer för prostitution och människohandel.
- Utöka socialtjänstens kompetens när det gäller att upptäcka och identifiera utsatta barn. Förstärk samarbetet mellan socialtjänst, rättsväsende och andra aktörer.
- Skapa kvalificerade och specialiserade borden med utrednings- och behandlingsresurser, kulturkompetens och tolkar.
- Motverka att barn försvinner. Skapa bättre rutiner för samarbetet mellan socialtjänst, polis, gode män, Migrationsverket m fl.
- Stärk barnens rätt i rättsprocessen. Gör en översyn av den polisiära och rättsliga hanteringen av polisanmälda brott där barn misstänks vara utsatta för människohandel.
- Se över lagstiftningen med utgångspunkt från att så få polisanmälda ärenden leder till åtal.

www.lansstyrelsen.se/stockholm/Sv/publikationer/2012/Pages/barn-utsatta-for-manniskohandel.aspx

ANNONS

Med barnet i fokus
Utredning • Behandling • Akut placering

Målsättningen med en behandlingsplacering på FAM-huset är att skapa förutsättningar för föräldrarna att själva kunna ta hand om sitt barn och sin livssituation.

Vid utredningar arbetar FAM-huset efter BBIC, Barns Behov i Centrum. Barnet placeras i mitten - och runt omkring finns de faktorer som påverkar barnets välbefinnande och möjligheter att utvecklas. Med barnet i fokus tar vi därför emot hela eller delar av familjen.

Välkommen att ta en kontakt med oss!
Tel: 033 - 21 01 62 • Fax: 033 - 21 01 63
E-post: fam-huset@fralsningsarmen.se

FAM huset • Hagvägen 11 • 513 32 FRISTAD

www.fam-huset.se

BRUKARINFLYTANDE I FORSKNING OCH PRAKTIK

nationellt symposium
stockholm 14–15 mars 2013

Brukarinflytande i forskning och praktik 2013 års FORSA symposium 14-15 mars i Stockholm

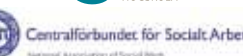
Inom det sociala arbetets teori och praktik har begreppet brukarinflytande fått allt större genomslagskraft, inte minst i diskussioner om brukarnas medverkan i ett evidensbaserat socialt arbete. Symposiet kommer att utgöra en stimulerande arena för praktiker, brukare och forskare med erfarenhet från olika ämnesområden som barn och ungdom, funktionshinder, försörjningsstöd, missbruk, socialpsykiatri, utbildning och äldreomsorg.

Plenarföreläsare

Professor Julia Brannen; University of London, docent Alain Topor, professor Verner Denvall och Namu Nambiar Basta Arbetskooperativ, docent Magnus Karlsson och docent Martin Börjeson.

Läs mer och anmäl dig på www.forsa.nu

Konferensen sponsras av

Bobby Seale från Svarta Pantrarna i USA är den stora förebilden.

Pantrarna Yassim, Bassam och Muhammed möter Trafikkontoret i Biskopsgården.

Majsa Allelin gillar att jobba konkret och lokalt med ungdomar i Pantrarna.

Pantrar inspirerar

”Tillsammans kan man förändra allt”

Namnet Pantrarna är från en annan kamp i en annan tid, men visionen är densamma: Rättvisa åt alla. Men också: Det går att påverka.

Text: Johanna Lagerfors

Bild: Linn Bergbrant

Det är en gråmulen och regnig oktobermåndag på Friskvåderstorget vid Svarte mosse. 20-årige Muhammed Hällgren står och väntar på sin vän Bassam Zeidan – de ska på ett viktigt möte för ungdomsföreningen Pantrarnas räkning. Ett av många.

– Vårt samhälle är verkligen segregerat. Det räcker att ha keps och luvtröja på sig för att man ska bli stämplad som förorts-barn av andra, och därmed kriminell. Det vill vi förändra, säger han.

Innanför de stora glasfönstren till Idépunkten – ett sorts medborgarkontor för dem som bor i norra Biskopsgården – sitter redan personer från Trafikkontoret, Stadsdelsförvaltningen och Bostadsbolaget runt ett bord. De är här på Pantrarnas initiativ för att diskutera gatubelysning.

– Det har varit mörkt på natten på många platser. Gör man inget åt det är det nästan som att man tillåter misshandel, säger Muhammed.

I augusti arrangerade han och Pantrarna ljusmanifestationen ”Gatljus – inga blåljus” som lyfte frågan om gatubelysningen till berörda myndigheter och företag.

– När jag var yngre tänkte jag ’Fuck it, varför kämpa när ingen ändå kommer att klara att ta sig någonstans?’ Men sen såg jag att

Pantrarna här styrde upp aktivitet efter aktivitet och då ville jag också vara med. Jag har bott här i 20 år, jag känner stället och vill ta hand om mitt område, säger Muhammed.

– Inte minst för småsyskonens skull, jag vill ju lämna något bra till dem.

När mötet på Idépunkten drar igång plockar Mona Hellman och Ingemar Johansson från Trafikkontoret fram kartor över Biskopsgården. Med röd penna har de markerat gator där tillsynen ska bli extra stor i vinter. Istället för att kontrollera att lamporna fungerar två gånger om året – som man gör i övriga Göteborg – ska belysningen här i Biskopsgården tittas till en gång i månaden framöver.

– Det är bra, jättebra, vad skönt att det äntligen händer något, säger Muhammed Hällgren.

MEN BÅDE HAN, BASSAM ZEIDAN och Yassim Ben Salah, 26, som också är med på mötet, är noga med att ställa konkreta krav så att förändringen verkligen ska bli av. Deras målmedvetenhet märks tydligt när de pekar ut fler gator och gångbanor som de tycker ska läggas till tillsynslistan, och de pressar på för att lyktstolparna ska märkas upp så att allmänheten ska kunna avgöra om en slocknad lampa ska anmälas till Trafikkontoret eller fastighetsägaren.

– Om problemet är att ni inte har tid kan vi lösa det. Anställ bara ungdomar härifrån så fixar de märkningen. Då har ni fixat arbetstillfällen på samma gång! säger Yassim.

Representanterna från Trafikkontoret lovar att titta på möjligheten.

På 1 maj, några månader tidigare, sitter vi på 10:ans spårvagn på väg mot samma Friskvåderstorg i Biskopsgården. Vagnen är proppfull med folk. När dörrarna öppnas väller människor ut och alla går mot naturområdet Svarte mosse där de breder ut filtar på gräsmattorna vid sjön. Barnfamiljer, tonårsgång och äldre par. En man med afro-amerikanskt ursprung har klätt sig i kostym och fäst en blomma i slaget dagen till ära, det syns på honom att det är en stor dag.

Mannen som alla kommit för att lyssna på står en bit bort och pratar med några ungdomar vid ett provisoriskt partytält. En levande legend, finkladd i blå skjorta, hängslen och svart basker. Det är Bobby Seale – en av grundarna bakom de amerikanska Svarta Pantrarna – en av de verkligt stora krafterna i den amerikanska medborgarrättsrörelsen på 1960- och 70-talen. Han är inbjuden av Muhammeds organisation – vars hela namn är *Pantrarna för upprustning av förorten* – som tagit sitt namn med inspiration av sina amerikanska förebilder.

Flera decennier har gått sedan Bobby Seale senast var i Skandinavien. Ändå har hans kamp och person genom åren inspirerat många rörelser som arbetat mot etniskt betingade klassklyftor här. En av dem som för vidare hans arv är Majsa Allelin, 23, en av Pantrarnas ledare och för dagen kladd i en svart collegetröja med ett stort panterhuvud på.

– Det bästa med att vara engagerad i Pantrarna är att få arbeta nära ungdomarna med handfasta mål. Självklart är det bra med bildningsarbete och att påverka större strukturer,

men man måste börja på en konkret, lokal nivå, med sådant som är viktigt i vardagen. Som att se till att det finns offentliga mötesplatser som är gratis att besöka, säger hon.

Till vardags pluggar Majsa sociologi på Göteborgs universitet, och just nu skriver hon på sin masteruppsats som handlar om hur det fria skolvalet påverkar ungdomar från förorten.

– Ungas möjligheter i livet skiljer sig så mycket åt beroende på vilka förutsättningar de fått med sig. För mig är utbildningsfrågan den viktigaste politiska frågan eftersom den berör såväl klassperspektiv som etnicitet, säger hon.

Pantrarna grundades för två år sedan av Murat Solmaz, då 24 år, som hade fått nog av den negativa utvecklingen i Biskopsgården. I området där han bor hade övervakningskameror satts upp och fritidsgården lagts ner. Murat tog saken i egna händer och frågade lokala politiker om de var medvetna om att ungdomar i området inte längre hade någonstans att vara. När han erbjöd sig att själv öppna fritidsgården på nytt fick han beskedet att han i så fall måste skapa en förening. Sagt och gjort: organisationen Pantrarna var född.

Idag har den ett hundratal aktiva medlemmar och hundratals sympatisörer på Facebook.

Den här soliga majdagen har Pantrarnas evenemang lockat ungdomar inte bara från

Biskopsgården och Göteborg, utan från hela landet.

– För mig har Bobby varit en stor förebild ända sedan jag var liten. Det känns surrealistiskt att få träffa honom, säger Abdirahman Musse från Stockholmsförorten Tensta, som står och snackar med några kompisar.

De har åkt hit i en knallgul buss tillsammans med Megafonen – en stockholmsk systerorganisation till Pantrarna i Biskopsgården.

Abdirahman försöker smälta att han nyss fått en pratstund med sin barndomshjälte.

– Det är fantastiskt att han är här, att kun-

”... att man känner att någon tror på en. Det är allt som krävs. Det är så det känns med Pantrarna.”

na skaka hans hand. De andra är ju döda sedan länge. Malcolm X, Martin Luther King, alla, säger han.

– Jag har vuxit upp med Bobbys kamp och hade tusen frågor som jag velat ställa genom åren. Nu fick jag göra det.

Abdirahman frågade bland annat Bobby Seale hur han såg på våld som politisk metod.

– Svarta pantrarna var ju kända för sin teori om självförsvar, och att ta till vapen i

kampen. Men folk såg inte det som var kärnan i deras verksamhet och den diskriminering som låg bakom. Konstitutionen i USA säger att du får bära vapen för att försvara dig, men det blir bara problem när svart gör det, säger Abdirahman.

NÄR GRÄSMATTORNA HELT FYLITS AV FOLK en stund senare kliver Bobby Seale äntligen upp på lastbilsflaket som utgör hans tillfälliga scen. Han fotograferar noggrant publiken med sin mobiltelefon innan han tar till orda.

– Jag inleder så som jag inlett alla mina tal de senaste 46 åren. Power to the people. ALL the power to ALL the people.

Orden möts av ett svårtystat jubel. Svarta Pantrarnas slagkraftiga slogan har levt vidare genom åren och den svenska översättningen används idag av Biskops-Pantrarna: ”All makt åt folket”.

– Det var med det målet i åtanke som vi startade kampen i Kalifornien, där fredliga demonstranter möttes av polisbrutalitet, tårgas, misshandel och till och med mord, säger Bobby Seale från scenen.

Länge, detaljerat och med stor inlevelse berättar han sin historia. Om hur han på 1960-talet var student på universitetet i Oakland, Kalifornien, och där blev allt mer medveten om att rasismen fanns inflätad i de amerikanska samhällsstrukturerna. Det var en radikal miljö där Bobby genom sitt en-

Bassam Zeidan

Abdirahman Musse

Muhammed Hällgren

gagemang träffade på den likasinnade Huey Newton. Genom mötet såddes tankefröet till en egen organisation, som inte bara skulle fokusera på att bekämpa rasismen utan också motverka klassamhället och all ekonomisk-social exploatering.

– Jobben och ekonomin, allt var sammanfogat med det där. Jag hade läst på om min afroamerikanska bakgrund och började förstå att det pågick en kamp, en kamp för den mänskliga existensen, säger Bobby.

– Vi var unga studenter som läste juridik, sociologi, teknik, design – allt möjligt. Och vi förstod att vi hade ett ansvar.

1966 BILDADES BLACK PANTHER PARTY för Self-Defense av Bobby Seale och Huey Newton. Våren 1968 hade organisationen ett par hundra medlemmar, men mordet på Martin Luther King den 4 april kom att förändra läget radikalt.

– Plötsligt fick vi flera tusen nya medlemmar. Vi sa att vi ville jobba tillsammans med vem som helst vars hjärta, sinne och själ var progressiva nog att vilja göra något konkret åt samhällsproblemen, säger Bobby Seale.

Slutet av 1960-talet var Svarta pantrarnas glanstid – med 10 000 medlemmar organiserade i undergrupper över hela USA. De distribuerade en egen tidning, gav frukost till fattiga barn i afroamerikanska bostadsområden och genomförde många fredliga demonstrationer med de svartas intressen i fokus. Ändå förknippas organisationen idag kanske all-

”På Bobbys tid handlade kampen om de svarta. I dag handlar den om oss, andra generationens invandrare.”

ra mest med sin militanta form av gräsrots-aktivism och med att ha tagit till våld som svar på polisbrutaliteten mot afroamerikaner i dåtidens USA.

Idag är Bobby Seale glad över att vara

en inspiratör för den nya generationen och hoppas att den ska ta vid rättvisekampen efter honom och hans vänner. Många av dem – däribland Huey Newton – är borta och Bobby själv är nu en till åren kommen man.

Muhammed Hällgren var en av dem som höll tal före den gamle BPP-ledaren på första maj. Han tycker det är svårt att beskriva vad det betydde för honom att få träffa Bobby Seale.

– Ujujuj, det var verkligen stort. Det gav oss kraften att vilja göra mer. På Bobbys tid handlade kampen om de svarta. I dag handlar den om oss, om andra generationens invandrare, säger han.

HAN OCH BASSAM ZEIDAN KÄNNER SIG nöjda med mötet på Idépunkten. Men belysningen är bara ett av Pantrarnas många projekt, de har också anordnat fotbollsturneringar och läger för ungdomar och fått lokala politiker att finansiera en ny fritidsgård efter den som lades ner. Just nu pågår planer på att snygga till området med hjälp av en muralmålning vid Värvaderstorget. 16-åriga Bassam är yngst av alla medlemmar och har varit med i ända sedan starten för snart två år sedan.

– Precis som alla andra här tänkte jag tidigare att det inte finns något hopp, framtidstron var väldigt liten faktiskt. Men Murat och de andra som grundade Pantrarna tjtade hål i huvudet på mig, de ville att alla skulle vara med, berättar han.

– På första mötet var det något som fick

mig att ta det seriöst och sätta mig längst fram. Kompisarna satt längst bak och flamsade, det är där jag också brukar sitta. Men den här gången blev det inte så.

Bassam säger att engagemanget hjälpt honom mycket, att han lärt sig att tänka på ett annat sätt nu. Han tycker att politiker och skolpersonal saknar tilltro till ungdomarna i förorten, och att det är det som gör att det blir svårt för dem att lyckas.

– Vi med föräldrar från andra länder får enormt mycket stöttning hemma angående skolan. I våra föräldrars hemländer kämpar man för att kunna skicka barnen till skolan, men här är det gratis. Självklart vill man gå klart gymnasiet, säger Bassam och tillägger:

– Men då krävs också att lärarna har en uppmuntrande attityd så att man känner att någon tror på en. Det är allt som krävs. Det är så det känns med Pantrarna.

NÄSTA PROJEKT I PANTRARNAS PLANERINGS-pipeline är en resa till staden där allt började, till Oakland i Kalifornien. Där ska de hälsa på Bobby Seale. Och om det blir som Bassam hoppas kommer de också att delta i en stor kongress tillsammans med en massa amerikanska gräsrotsaktivister och organisationer.

– En hand klappar inte, som man brukar säga. Men tillsammans kan man förändra allt.

lagerfors@gmail.com
linn_bergbrant@hotmail.com

ANNONS

Framtid utan kaos?

för människor som ingen vill se

Vi hjälper dig som handläggare på kommunen eller inom den psykiatriska vården. Vi kan vara ett komplement eller det stöd ni behöver för att på sikt kunna hjälpa människor tillbaka till ett fungerande liv i samhället.

Hur är det möjligt?

Här ser vi till människor som samhället helst vill blunda för och hjälper dem till en framtid utan kaos. Vårt arbete visar att utveckling kan ske mot alla odds.

inagårdsmodellen®

- Daglig aktivitet
- Relationer & social träning
- Utveckling av intressen & fortbildning
- Tydlig struktur, dygnsrytm & hälsa
- Hög personaltäthet & adekvat medicinering
- Specialistkompetens
- Löpande kontakt med hemkommun & anhöriga

Unik tjänst för handläggare

Snart lanserar vi vår nya hemsida där du också kommer att hitta en unik tjänst för att **uppskatta och jämföra kostnader** i samband med svåra placeringar. Tjänsten är tänkt som ett stöd till dig som behöver ta fram en budget eller en kostnadsuppskattning för en svår placering.

Vill du veta mer? **Möt oss på Psykisk Ohälsa Mässan -Samhällets Barn & Unga den 30-31 januari 2013 på Waterfront Congress Centre i Stockholm.** Eller kontakta oss direkt, så berättar vi mer. www.inagarden.se eller telefon: 0292-508 76

ANNONS

FAMILJEVÅRDSSTIFTELSEN
i Göteborg

Familjevårdsstiftelsen anordnar Internationell Konferens

Närvaro och Delaktighet

Argument för det humanistiska och hållbara arbetet
där människor möter andra människor

25-27 April 2013

Nordiska Högskolan för Folkhälsovetenskap i Göteborg

Välkommen till tre intensiva dagar om det humanistiska och hållbara sociala arbetet. Talare från olika delar av världen delar med sig av sina erfarenheter och som deltagare ges du möjlighet att själv delta och uttrycka dina erfarenheter i gruppdiskussioner.

Med konferensen vill vi bemöta argumenten för ett allt mer manualiserat agerande inom människovårdande yrken, argument

som hänvisar till evidensbaserad kunskap och ekonomiska besparingar. Vi ser vikten av att lyfta frågor kring hållbarhet och forskning kopplat till humanism.

- Vad är det som hjälper människor i långa loppen?
- Vad visar hållbarhets- och evolutionsforskningen om människans liv på jorden?
- Vad visar vår egen erfarenhet?

Inbjudna talare

- Adela Garcia Argentina
- Bruce Wampold USA
- Carina Håkansson Sverige
- Daniel Mackler USA
- Glenda Fredman GB
- Jacqui Dillon GB
- John Holmberg Sverige
- Lasse Berg Sverige
- Leticia Rodriguez Paraguay
- Robert Whitaker USA
- Suzanne Osten Sverige

För mer information om konferensen och hur du anmäler dig besök vår hemsida www.familjevardsstiftelsen.se eller ring 031-6980401

Öppen rasism

Migrantarbetare och flyktingar utan rättigheter i Israel

Aggressiv rasism mot flyktingar och migrantarbetare. Hot mot människorättsaktivister. Det är vardag i Israel.

Text & bild: Christina Hansen

Rami Gudovitch, volontär i Tel Aviv för *Hot-line for Migrant Workers*, har varit vid havet och badat med åtta sydsudanesiska barn. De ska utvisas om ett par dagar.

– På stranden kom en kvinna fram till oss och skrek ”Är det här en demonstration?” och svor åt barnen. En man stannade och hotade oss. ”Ta bort den här skiten härifrån! Skicka tillbaka dem till deras egna länder!”

Barnen släpptes ut ur ett förvar i förra veckan, efter att ha arresterats tre veckor tidigare. Bakom Rami Gudovitch står en av flickorna och gråter, hon är tolv år. Stämningen är upprörd. En liten flicka kommer fram till mig och sliter i kameran över min axel. Rami berättar att hon är fyra år. Han var med flickans familj när migrationspolisen kom för att gripa dem. De fick mycket kort tid på sig att packa.

– Flickan hade en pinne i handen, och stod och slog den mot mitt ben. I kaoset märkte jag det inte och insåg först efter ett tag att hon i mig såg den vite förövaren. Det var fruktansvärt, berättar han.

Den lilla flickan bröt armen vid arresteringen och tumultet som uppstod när poliserna slet i henne.

– Det är kris, säger Rami Gudovitch.

TINGSRÄTTEN I JERUSALEM BESLUTADE den 7:e juni 2012 att det är okej att skicka tillbaka flyktingar till Sydsudan. Två dagar senare började israeliska migrationspolisen arrestera asylsökande medan de stod i kö för att frivilligt lämna landet. Det berättar Sigal Rozen. För tio år sedan grundade hon Hotline for Migrant Workers i Tel Aviv. Det var då de första flyktingarna greps och utvisades.

Jag träffar Sigal Rozen i Levinskyparken i södra Tel Aviv som idag hyser hundratal hemlösa asylsökande.

– För några veckor sedan publicerades en rapport i israelisk media som felaktigt sa att fyrtio procent av alla brott begicks av utlänningar. Det tog två veckor för oss att få polisen att dementera, säger hon. Den felaktiga uppgiften har fått omfattande konsekvenser.

Vi slår in på Neve Sha’anangatan. Många butiksskyltar står på tigrinja, ett semitiskt

”Istället för att ge palestinier jobb är det lättare att ta någon från Thailand utan mänskliga rättigheter och ge mindre än minimilön.”

språk som vid sidan av arabiskan är det mest talade i Eritrea. Området beboddes tidigare av israelisk-judisk arbetarklass, som flyttat ut allteftersom migranter flyttat in. De nya invånarna har förändrat stadsbilden, inte utan protester:

I december 2011 demonstrerade hundratal israeler mot migranter på Neve Sha’anan, flera parlamentsledamöter från högerkanten deltog.

I april 2012 kastades molotovcocktails mot hus med afrikanska asylsökande och en förskola för afrikanska barn.

Den 23 maj protesterade över 1 000 personer mot invandring, en demonstration som snabbt slog över i våldsamheter. Miri Regev från Likudpartiet deltog och beskrev flyktingarna som en ”cancer på vår kropp”, några protesterande slog flyktingar som gick förbi, krossade skyltfönster och plundrade affärer och företag som hjälper flyktingar och nyanlända invandrare.

Dagen därpå offentliggjorde Tel Avivs

borgmästare en kampanj för att fängsla och utvisa ”illegala invandrare”. Flera andra borgmästare i städer runt om i Israel tog efter hans exempel.

– Förra veckan gick jag för att skriva under ett lägenhetskontrakt åt några eritreanska vänner. Idag måste ”vita invånare” gå i god för afrikaner för att de ska kunna få en bostad. Ägarna sa till mig att ”de passar inte in här – hur kan du ta in svarta i vårt land?” berättar Sigal Rozen och fortsätter:

– Att skapa ett samhälle för enbart judar får givetvis konsekvenser för alla icke-judar.

Flera religiösa ledare har bidragit till den ökade främlingsfientligheten, bland annat genom att offentligt uppmana medborgare att inte hyra ut lägenheter till flyktingar och migrantarbetare.

De flesta av de hundratal hemlösa asylsökande i Levinskyparken har inget arbete, och den israeliska regeringen vill inte ge dem arbetstillstånd. Justitieministern Yaakov Neeman har offentligt varnat för att det är ”anti-sionistiskt” att anställa afrikaner.

DET FINNS 25 000 ASYLSÖKANDE i Tel Aviv och mer än 60 000 i hela Israel. 82 procent av alla asylsökande är från Eritrea och Sudan.

– Här finns ingen utarbetad infrastruktur för att ta emot flyktingar, säger Sigal Rozen, så man kan förstå protesterna. Regeringen vill göra flyktingarnas närvaro outhärdlig tills de väljer att frivilligt lämna landet. De vill inte ta ansvar, de gör det inte.

Inrikesministern Eli Yishai, ledare för det ultra-ortodoxa Shaspartiet, säger att strikt migrationskontroll är nödvändig för att ”skydda statens judiska karaktär”. Premiärministern Netanyahu har varnat för att migranter ”är ett hot mot ekonomin, samhället, säkerheten och mot de delikata demografiska förutsättningarna som den israeliska staten bygger på”.

Israel har ännu inte införlivat FN:s flyktingkonvention i den nationella lagstiftning-

Många samlas i demonstrationen i Levinskyparken i södra Tel Aviv. Mot att 400 barn till migrantarbetare hotas av utvisning.

en. Sedan statens bildande 1948 har endast 143 individer fått erkänd flyktingstatus. Över 85 procent av de asylsökande i Israel nekas tillträde till det israeliska asylsystemet. Mindre än en procent som tillåts ansöka om flyktingstatus blir beviljade.

Istället ges majoriteten ett provisoriskt ”gruppskydd”, vilket inte garanterar grundläggande sociala rättigheter som sjukvård, flyktingboende, ekonomiskt bistånd eller rättsligt stöd. Trots att nästan inga individuella prövningar gjorts anser flera politiker att det handlar om ekonomiska flyktingar och kallar dem för ”infiltratörer”. För att förhindra invandringen av ”infiltratörer” finns det en plan att bygga en mur längs gränsen mot Egypten.

THE GARDEN LIBRARY LIGGER I Levinskyparken med uppdrag att främja konst och kultur för stadsdelens invånare, både barn och vuxna. Biblioteket har öppet tre dagar i veckan. Uppemot 80 barn passerar under en dag, de flesta har asylsökande föräldrar från Eritrea eller Sudan.

– Det viktigaste är att människor hittar litteratur på sitt eget språk, förklarar Eyal Feder, projektledaren för The Garden Library. Här finns böcker på mer än 16 språk.

Biblioteket arrangerar också livespelningar, filmvisning, konstworkshops. Verksamheten är beroende av donationer – bland annat från internationella biblioteket i Stockholm.

– Levinskyparken har alltid utgjort en mö-

... vi känner oss som offer för det som hände oss historiskt.

Hela tiden är vi rädda och beredda att försvara oss.

tesplats, berättar Eyal Feder. På 1950-talet träffades de judiska flyktingarna här, sedan var det sexarbetarna och missbrukarna, därefter de filippinska migrantarbetarna, idag afrikanska flyktingar.

Vid biblioteket möter jag också dokumentärfilmaren Shai Pollack, som uppmärksammades för filmen *Refugees* 2008 om flyktingfrågan:

– Rasismen är sedan länge djupt rotad i det israeliska samhället. Mot palestinier, mot israeliska araber, migrantarbetare från Asien och nu asylsökande afrikaner, säger han.

– Kärnan finns i distinktionen mellan judar och icke-judar. Hudfärgen är sekundär, menar Shai Pollack.

Inte bara asylsökande, utan också migrantarbetare nekas grundläggande mänskliga rättigheter. För ett halvår sedan ändrades den israelisk lag som förbjöd migrantarbetare att gifta sig eller skaffa barn under tiden de vistas i Israel. Gjorde man ändå det blev man automatisk illegal. Nyblivna mödrar fick tre månader på sig att skicka hem barnet, endast då fick hon stanna och fort-

The Garden Library i Levinskyparken är minst sagt öppet – för alla.

sätta arbeta.

– Men vi vet ännu inte vad som kommer att hända, vi väntar på svar från inrikesministeriet. Just nu ser det ut som om en kvinna måste välja, mannen eller barnet, säger Rotem Ilan.

I början av 1990-talet importerades byggarbetare från till exempel Kina, filippinska vårdbiträden och thailändska jordbrukare för att ersätta palestinier som billig arbetskraft i Israel. Efter intifadan, upproren på Västbanken och i Gaza, försvårades möjligheterna för palestinier att arbeta i Israel. Privata bemanningsföretag kontrollerar och ansvarar för att föra hit och anställa de asiatiska arbetarna. Vinsten är mellan 10 000 och 30 000 dollar per person.

– Flera medlemmar i Knesset [parlamentet] äger bemanningsföretag eller har släktingar som gör det. De tjänar på att importera billig arbetskraft från Asien i stället för att ge arbete åt asylsökande, menar Sigal Rozen från Hotline for Migrant Workers.

ROTEM ILAN, SOM GRUNDANDE ISRAELI Children 2009, håller med. Hon tror att de lagar som försvårar för migrantarbetare och flyktingar i Israel idag, ursprungligen skrevs för palestinier, exempelvis ”anti-infiltrationslagen”. Att det delvis handlar om att se till att det palestinska folket inte ska kunna få israeliskt medborgarskap.

– Det är lättare att ta en person från Thailand utan rättigheter och mindre än minimilön än att ge palestinier jobb, minimilön och mänskliga rättigheter. När man idag talar om att deportera 400, kommer man att ta emot tusentals imorgon. Israel utvisar människor och ger samtidigt mångdubbelt flera arbetsvisum. Nya som kan betala kommission, förklarar Rotem Ilan.

Marknaden i centrala Tel Aviv vimlar av lättklädda människor, det är strax efter lunchtid och över trettio grader i skuggan. Rotem Ilan har bråttom. Hon måste hin-

na köpa några saker till demonstrationen imorgon kväll.

– Vi ägnar oss åt modern slavhandel, säger hon mellan inköpen. Du måste jobba två år för att betala tillbaka det lån som tog dig hit. Du har inte råd att förlora ditt jobb, du kan inte klaga eller kräva bättre villkor. Om du lämnar din arbetsgivare blir din vistelse i landet olaglig.

Innan utvisningsshotet infördes fanns en oskriven lag att fastän barnen till migrantarbetare inte fick status av legala invandrare, utvisades de inte, utan kunde växa upp i Israel. Men fäderna utvisades, så 80 procent är ensamstående mammor. I detta låg en uppmaning för kvinnorna att ta med sig sina barn och lämna landet.

– Det är barn som är födda och uppvuxna här, talar hebreiska och har gått i israeliska skolor. De är verkligen israeliska barn, slår hon fast och tillägger:

– Människor som inte har någon som helst koppling till Israel, men vars gammelmormor kanske var judinna, kan komma hit och omedelbart få alla medborgerliga rättigheter, säger hon. Men människor som har arbetat här i tjugo år eller är födda här har inga. För de är inte judar.

– Problemet är att vi känner oss som offer för det som hänt oss genom historien. Hela tiden är vi rädda och beredda att försvara oss.

Mobilen ringer, Rotem Ilan ber om ursäkt och svarar. Hon ska snart träffa några medlemmar i Knesset och prata om Aira, en sexårig flicka som sitter i förvar med sina filippinska föräldrar i väntan på att utvisas. Rotem Ilan har fått kritik från andra inom människorättsrörelsen för att samarbeta med regeringen.

– Om det är den enda sättet att rädda dessa barn så är jag redo att göra det, säger hon.

Hon är besviken på den internationella människorättsrörelsen för att de, som hon tycker, inte bryr sig om utvisningarna av migrantarbetare och deras barn.

Texter på tigrinja i ett butiksfönster.

Israel måste formulera en policy för migrantarbetare, anser hon, kring hur de kan få uppehållstillstånd eller medborgarskap.

– Du kan inte ta hit människor och förvänta dig att de inte kommer att förälska sig, inte få barn, säger Rotem Ilan. Som hembiträde kan du arbeta tio, femton, till och med

tjugo år, och fortfarande har du inte rätt att leva ett normalt liv.

Hon tillägger att inrikesminister Eli Yishai, ansvarig för avvisningarna, bland annat sagt att dessa barn ”hotar landets judiska karaktär”, för in sjukdomar, kriminalitet och droger i Israel.

– Jag antar att jag måste ha haft tur eftersom jag har arbetat med dem många år, och wow, se på mig, jag har inte smittats, säger Rotem Ilan och himlar med ögonen.

DEMONSTRATIONEN NÄSTA DAG mot massutvisningen av barn och till stöd för flickan Aira börjar på Rotschild Boulavard. Gatan kantas av gröna alléer, välskötta villor, dyra kaféer och restauranger. Långt ifrån den misär som syns i de södra stadsdelarna. Det är cirka 350 demonstranter, varav 50 barn, de flesta från Filipinerna.

Israeli Childrens offentliga kampanjer och protester mot deportationen av barn har alltsedan starten 2009 fått stor uppmärksamhet i media och gång på gång lyckats skjuta upp avvisningsbeslut. I augusti 2010 beslutade den israeliska regeringen att ge uppehållstillstånd till barn som uppfyller särskilda villkor. Bland annat måste deras föräldrar kommit lagligt till Israel, varit här i över fem år och barnen måste vara inskrivna i det israeliska skolsystemet. 1 200 barn och deras familjer uppfyller inte kraven men 700 familjer gör det och har ansökt om uppehållstillstånd. Men efter mer än två år av nya be-

stämmelser har dock inga beslut tagits och barnen och deras föräldrar hotas fortfarande av avvisning.

Navi Pillay, FN:s kommissarie för mänskliga rättigheter i Genève, listade tidigare i år Israel bland de länder som begränsar verksamheten för människorättsgrupper. Tillsammans med länder som Vitryssland, Zimbabwe, Egypten, Etiopien och Venezuela.

I våras beskyllde Knessetmedlemmen Danny Danon från Likudpartiet ”vänsterorganisationer” för Israels växande flyktingproblem och migranters våld mot israeliska medborgare. Han krävde omedelbar utvisning av de afrikanska flyktingarna.

– Danny Danon sade i direkt citat att ”de organisationer som hjälper utlännningar är skyldiga till att en 15-åriga israelisk flicka blev våldtagen av en afrikan”, säger Rotem Ilan. Hon är stressad och trött. Hon har sovit dåligt.

– Det är tufft att vara människorättsaktivist i Israel. Det har alltid varit svårt men nu accepteras rasism öppet i det israeliska samhället. Det finns en avsky även mot människorättsorganisationer. Vi blir ofta hotade.

email@christinahansen.se

LÄS VIDARE:

<http://hotline.org.il/>
<http://www.ardc-israel.org>
<http://bnaidarfur.org/>

ANNONS

Ett företag inom
team:olivia

"Ett verkligt möte med en annan människa skakar alltid vår egen värld" *citat av Rollo May*

Vi har sedan etableringen 1994 valt att arbeta med män från 18 år, med missbruk/beroende i kombination med olika typer av samsjuklighet såsom; personlighets-/interpersonell problematik, neuropsykiatrisk problematik (ADHD/ADD), Aspergers syndrom samt män med utagerande och kriminell problematik.

Eftersom vi fäster stor vikt vid att samla kunskap om klienten genomför vi multiaxiala utredningar (axel I-V) enligt DSM-IV på samtliga klienter. Vidare genomförs även neuropsykiatriska utredningar på begäran av uppdragsgivaren.

Vår strävan är att hämta kunskap från aktuell forskning samt att arbeta utifrån evidensbaserade metoder och teorier.

Vår teoretiska grund är anknytningsteori och vi arbetar metodologiskt enligt kognitiva och beteendeinriktade metoder. Kunskap, helhetssyn och flexibilitet utgör grunden i vårt förhållningssätt med våra klientkategorier.

Vi har specialinriktade kognitiva och beteendeinriktade program för de klientgrupper vi inriktar oss emot.

Det behandlande teamet består av läkare, sjuksköterskor, psykolog, kognitiva beteendeterapeuter, beteendevetare och övrig behandlingspersonal.

Sävik behandlingshem
Box 61, 783 22 SÄTER
Tfn: 0225-566 30

www.savik.se

Billiga kläder tillverkas under arbetsförhållanden vi aldrig skulle acceptera om vi visste. Problemet är att vi vet!

Rena galenskapen

Varje svensk slänger nästan ett halvt ton sopor per år

Sverige är den femte största avfallsproducenten i Europa per capita räknat. Bli revolutionär, vägra slänga!

Text: Mattias Hagberg

Bild: Bibbie Friman

Vad är vår ekonomi? Vad består den av?

En påse skräp? Några ruttna bananer, ett par tomma mjölkpaket, en halväten falukorv? En teve som vi tröttnat på, en dator som inte längre håller måttet, ett par jeans som känns omoderna, en soffa utan det där rätta personliga uttrycket?

– Jag känner folk som brukade läsa in sig på toa med porrtidningar, nu sitter de där inne med sina Ikea-kataloger, säger huvudpersoner i Chuck Palahniuks kultförklarade roman Fight Club, och fortsätter:

– Man köper möbler. Man intalar sig själv att köper jag den här soffan så kommer jag aldrig att behöva en annan. Man köper soffan och sen är man lugn några år eftersom man oavsett vad som händer i alla fall har

tagit hand om det där med soffan.

– Sen är det dags för det rätta porslinet. Sen måste man ha en perfekt säng. Därefter gardiner. Och så mattor. Sen sitter man där som en fånge i sitt mysiga hem och ägs av sina ägodelar.

Varje år dimper en ny Ikea-katalog ner i brevlådan med sitt enkla evangelium: Köp! Detta kan bli ditt för en billig peng.

Men mellan raderna finns också ett annat budskap, ett djupare, och mer problematiskt. Priset, kvalitén, mängden varor, fordrar omsättning. Ingvar Kamprad kräver inte bara konsumtion, han kräver inte bara ständigt nya resor till varuhuset, han kräver lika många resor till soptippen – eller återvinningsstationen som det heter på nyspråk. För hur skall vi annars få plats? Hur skall vi annars ha möjlighet att ständigt köpa nytt?

Den moderna ekonomin lever på att vi tröttnar, att vi varje dag bestämmer oss för att slänga sådant som en gång var betydelsefullt för oss; soffan som skulle hålla oss lugna, det rätta porslinet, den perfekta sängen,

gardinerna, mattorna. Vi slänger i snitt 457 kilo sopor per person och år. Det gör Sverige till den femte största avfallsproducenten i Europa. Konsumtionen av kläder och textilier har ökat med 40 procent på nio år i Sverige. I Danmark med 62 procent mellan 2003-2008. Varje år slängs 145 000 ton textilier i Sverige, Danmark och Finland, vilket motsvarar hälften av den mängd som släpps ut på marknaden, enligt Nordiska ministerrådet.

ATT TRÖTTNA, ATT SLÄNGA, ÄR I DAG en medborgerlig plikt, lika viktig som att gå och rösta. Slösaktigheten är det moderna samhällets kärna, dess primus motor – sparsamheten dess revolutionära motpol.

Hur då?

Så här:

För att ”hjulen skall snurra” och arbetstillfällena finnas kvar måste vi hela tiden konsumera nytt. Men det räcker inte med shopping. Det viktiga är inte längre bara ökad produktion och konsumtion utan lika mycket en ökad omloppshastighet, eller flödesin-

Du behöver en, betalar för två och får tre. Överflödets budskap kastar sig över oss med full kraft. Vem orkar värja sig?

tensitet om man så vill.

Man kan säga att vi sedan industrialismens genombrott har gått från ett produktionssamhälle till ett konsumtionssamhälle och nu vidare till ett flödessamhälle – eller enklare uttryckt, ett sopsamhälle, ett samhälle där själva slängandet av allt det gamla blir centralt, ja, kanske viktigast av allt.

Eller som Zygmunt Bauman, konsumtions-samhällets största vedersakare, uttryckt saken i ett citat som pekar framåt mot sopsamhället:

”I konsumtionssamhället förskjuts sökandet efter lyckan – det mål som oftast åberopas och används som bete i marknadsföringskampanjer som syftar till att stimulera konsumenternas vilja att dela med sig av sina pengar – från skapande av ting eller anskaffande av dem till bortskaffandet av dem – just vad som krävs för att bruttonationalprodukten ska växa.”

Skapande, anskaffande, bortskaffande. Orden bildar en båge från produktion till destruktion via konsumtion. Och de avslöjar ett märkligt förhållande: konsumtionen, anskaffandet, är bara ett mellanled, en parentes, en social konstruktion som möjliggör ett ökat flöde av varor, energi och pengar.

Alla är vi i dag smärtsamt medvetna om att bruttonationalprodukten, BNP, det mått som alla ekonomier strävar efter att multiplicera, skulle må bra av konsumenter som åkte direkt från varuhuset till soptippen –

för då skulle ju hjulen snurra än snabbare.

I boken *Konsumtionsliv* lyfter Zygmunt Bauman fram den italienska författaren Italo Calvinos märkliga berättelse om invånarna i staden Leonia som lever för att slänga. Men det som en gång var en absurd och surrealistisk berättelse är i dag en närmast sociologisk beskrivning av vår samtid:

”Bättre än med de ting som varje dag tillverkas, säljs och köps, kan Leonias välstånd mätas med de ting som varje dag kastas bort för att ge plats åt nya. Detta senare sker till den grad att man kan fråga sig, om Leo-

”Att tröttna, att slänga, är i dag en medborgerlig plikt, lika viktig som att gå och rösta.”

nias verkliga passion faktiskt är, som man säger, att njuta av nya och annorlunda saker, eller om det snarare är att få kasta bort dem, så som man rengör sig från återkommande smuts.”

De sista orden – ”man rengör sig från återkommande smuts” – är särskilt talande. Just så hanterar vi vår plikt att slänga.

När modemagasinet Elle gjorde ett reportage om minilager för några år sedan, frågade sig tidningen varför det plötsligt blivit populärt bland privatpersoner att hyra lagringsutrymme. Redaktionen föreställde sig

att lagren var ett uttryck för en mobil livsstil där människor flyttade mellan olika orter och länder. Men svaret var ett helt annat. Minilagren rymde prylar som blivit över, som inte längre fick plats i folks hem – och de flesta som tömde sina lager åkte direkt till soptippen.

För att konsumera mer än vi behöver måste vi ladda prylarna med känslor. Vi måste tänka att den där nya soffan kommer att göra oss nöjda, avslappnade, tillfreds. För att vilja och orka konsumera så mycket som många svenskar gör i dag måste vi investera känslor i prylarna. Vi måste önska dem, fast vi inte ”behöver” dem.

Men det betyder också att vi måste avladda dem. Efter ett tag måste vi känna att de är tråkiga, omoderna, löjliga, pinsamma, långsamma, omoderna.

När Elle gjorde reportage om minilagren visade sig dessa lager i hög grad vara en station för avladdning. Här kunde prylarna ligga i några år och förlora sin emotionella kraft. Personerna som hyrde lagringsplats kunde helt enkelt inte med att slänga dem med en gång – sakerna var fortfarande känslomässigt viktiga.

På samma sätt fungerar loppmarknader och liknande andra-hands-marknader för begagnade saker. De blir en ventil. En möjlighet att göra sig av med ”smutsen” utan att åka direkt till soptippen. På ett enkelt plan framstår samtidens vurm för det begagnade

Nu är det jul igen. Och handeln spår nya köprekord – igen. Trots krisen. Precis som vanligt.

som en miljövänlig konsumtion. Men i själva verket är det kanske bara ytterligare ett sätt att döva samvetet, att låta varorna avladdas i väntan på nästa tur till varuhuset.

För att inte tala om återvinningsstationerna. Samtidens kanske viktigaste plats för att döva konsumtionssamhällets dåliga samvete. Bara vi samvetsgrant återvinner kartongen till den nya teven behöver vi inte fundera över konsumtionens allt längre skuggor.

DET FINNS TVÅ DOMINERADE STRATEGIER för att öka omsättningen, flödesintensiteten, och därmed få våra ekonomier att ”blomstra”. Båda kan sammanfattas med begreppet ”planerat åldrande”.

I det första fallet handlar det om ett kulturellt åldrande. Trender, design, mode och reklam som får oss att tröttna på kläder som ännu inte är utslitna, elektronik som fungerar och möbler som är i det närmaste nya. Det handlar om en ständigt pågående process som kan sammanfattas med ett ord: missnöje. Den som är nöjd och tillfreds i sopsamhället är per definition en misslyckad medborgare, en människa som inte vill ”rengöra sig från den återkommande smutsen”.

I det andra fallet handlar det om ett fysiskt åldrande på steroider. Saker och ting skall helt enkelt inte hålla. Redan på 1950-talet beskrev den amerikanska branschtidningen Electrical Manufacturing behovet av att skapa produkter som helt enkelt inte höll eller fungerade särskilt länge: ”...den hårda logiken i vårt näringsliv stöder behovet av systematiskt förkortad livslängd som gör det möjligt för oss att maximalt utnyttja vår produktionskapacitet och våra tekniska framsteg”.

Steve Jobs, samtidens mest hyllade affärs-

man, även efter sin död förra året, behärskade båda dessa tekniker till fullo. Med en lyckad satsning på planerat åldrande, såväl kulturellt som fysiskt, lyckades han på kort tid göra Apple till världens största bolag. Han insåg tidigt att den som skall göra lyckade affärer i dagens ekonomi måste koppla in sig på människors begär, inte deras behov. För, som den franske psykoanalytikern Jacques Lacan uttryckte det en gång: ”människors behov är ändliga – deras begär oändliga”.

Så lever vi i en ekonomi som premierar slöseri framför sparsamhet, flöde framför stil-

”Vi lever i en ekonomi som premierar slöseri framför sparsamhet, flöde framför stiltje, begär framför behov.”

tje, begär framför behov – en ekonomi som i sina mest grundläggande drag framstår som absurd, en ekonomi som fått oss att tro att vi blir rikare ju mer vi slänger.

Sociologen Roland Paulsen berättar i sin bok *Arbetsamhället* om filmen *Mannen i den vita kostymen* från 1951. I filmen spelar en ung Alec Guinnes huvudrollen som den genialiske uppfinnaren som framställer ett tyg som varken slits eller blir smutsigt. Till en början är alla textiltillverkare lyckliga över uppfinningen. Men när det går upp för fabriköerna att det perfekta tyget hotar produktionen gör de allt för att stoppa uppfinningen. Och när facket upptäcker vad som är på väg att hända gör de gemensam sak med kapitalisterna – annars riskeras såväl profit som arbetstillfällen.

Eller som en direktör redan i 1950-talets Amerika kärnfullt uttryckte saken: ”Om varorna inte slits ut fortare, kommer fabriken att stå stilla och människor bli arbetslösa.”

ALL SAMTIDA FILOSOFI, ALL SAMTIDA samhällskritik måste börja på soptippen, har den slovenska filosofen och samhällskritikern Slavoj Žižek en gång påpekat. Förmodligen har han rätt. Det är på soptippen, på återvinningsstationerna och i förbränningsanläggningarna som vår ekonomi och våra liv blir tydliga. Det är där flödessamhället blir en fysisk realitet.

Men vi ser sällan skräpet. Det är en blindfläck. Soporna, skräpet, det överblivna – den halvätta falukorven, den gamla tråkiga teven, den omoderna soffan – städas snabbt undan i vår supereffektiva ekonomi. Men därmed bär soporna också på en omvälvande potential, de pekar mot vår ekonomis absurda ideal – slöseriet som dygd. Och på märkliga möjligheter till motstånd – den som är sparsam, den som vägrar att slänga, hotar att avslöja samhället i dess nakna galenskap.

mattias.hagberg@textverk.se

LÄS VIDARE:

Lyckliga i alla sina dagar – om pengar och människors värde, Nina Björk 2012. Köp dig fri! Om design överlevnad och konsumtion, Ingrid Sommar och Susanne Helgesson, Bokförlaget Arena 2012. Skräp, Mattias Hagberg, 2008. Arbetsamhället – hur arbetet överlevde teknologin, Roland Paulsen, 2010. Konsumtionsliv, Zygmunt Bauman, 2008. www.naturskyddsforeningen.se

SOCIALPOLITIK I KORTHET

Fler utan försörjning

Majoriteten av dem som söker ekonomiskt bistånd gör det på grund av arbetslöshet och sjukdom.

Bara var femte kommun har formaliserade rutiner för samarbetet mellan socialtjänst och Arbetsförmedling, bara var tionde med Försäkringskassan.

I nära vart tredje län (bl a Uppsala, Kronoberg, Gotland, Blekinge, Halland, Jämtland och Norrbotten) saknas helt rutiner för samarbete med primärvård och öppensykiatri.

Bara storstadslänen och Västmanlands län har formaliserat samarbete med Kronofogdemyndigheten för att förhindra vräkningar.

Ökningen av långvarigt bistånd har skett i alla län. I storstadslänen med Stockholm, Göteborg och Malmö finns högst andel mottagare av långvarigt ekonomiskt bistånd.

Det har även skett en ökning av *mycket* långvarigt ekonomiskt bistånd – tre år eller längre. Den ökningen är kraftigast i Västra Götaland.

– Att växa upp i en familj med långvarigt ekonomiskt bistånd innebär en svår utsatthet. Det kan påverka barns skolresultat, hälsa och trygghet, säger enhetschef Mona Heurgren på Socialstyrelsen.

Unga & sex på nätet

Färre unga lägger ut sexbilder på nätet nu jämfört med 2009, trots att användningen av internet har ökat kraftigt. Andelen unga med erfarenhet av att sälja sex är i stort sett lika stor fortfarande och det handlar om en grupp unga som också har andra psykosociala problem. Mer än dubbelt så många killar som tjejer.

I rapporten *Utsatt* poängterar Ungdomsstyrelsen att vi måste bli bättre på att se även sexuellt utsatta killar.

BO kräver bättre lag

Barn och unga som upplever våld och övergrepp måste få sina rättigheter bättre tillgodosedda. Därför vill Barnombudsmannen få till stånd tidigare upptäckt, bättre stöd och

snabbare rättsprocess:

Inrätta barnktjänst i kommunerna. Socialtjänsten har det yttersta ansvaret men upplevs som frånvarande, passiv och tandlös.

Inför obligatorisk kunskap om våld och anmälningsskyldighet i yrken där man möter barn. Våld och övergrepp kan pågå i många år utan att omvärlden ingriper. Barnen har försökt signalera, men de vuxna har inte sett.

Lagstadgad tidsgräns för barnförhör. Ca 40 procent av landets åklagarkammare håller inte den tidsfrist på två veckor för det första förhöret som rekommenderas.

Motverka korruption

Mycket av det internationella arbetet mot korruption bygger på felaktiga antaganden.

Bättre lagstiftning löser inte problemet. Det handlar mera om ”kollektivt handlande”, där den enskildes handlingar påverkas av vad andra i samhället gör, enligt Anna Persson, lektor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet.

I samhällen där korruptionen är utbredd är det ofta kostsamt för den enskilda individen att bekämpa korruptionen så länge man inte kan lita på att de flesta andra också kommer att agera likadant.

Viktigt är också att topparna i samhället är goda förebilder. Att de faktiskt i praktiken och inte bara i retoriken ändrar sitt beteende.

Depression hos äldre

Många äldre som söker till vårdcentralen för kroppsliga besvär är egentligen deprimerade. Det visar en avhandling av Maria Magnil vid Sahlgrenska akademien.

– Eftersom det finns goda behandlingsmöjligheter är det viktigt att upptäcka depressionen i tid. Om inte ökar risken för att symtomen blir svårare, och risken för självmord ökar.

Risken för att utveckla en lindrig till måttlig depression ökar för äldre som inte har en partner, inte hade fritidsaktiviteter, och/eller om de hade blivit änka/änkling senaste året.

ANNONS

30–31 JANUARI 2013 | STOCKHOLM WATERFRONT CONGRESS CENTRE

PSYKISK (O)HÄLSA SAMHÄLLETS BARN OCH UNGA

Diagnos och sen då? Centralstimulerande läkemedel – på gott eller ont? Vilket stöd kan man få?

Moderator: Ing-Marie Wieselgren, nationell psykiatri-

samordnare SKL, överläkare, psykiatri och fil dr

Gäster: Anki Sandberg, NSPH, Anna Ekstedt, leg psykolog, och Annika Brar, psykiater, författare och verksamhetschef VO Autism & ADHD, Habilitering & Hälsa, Stockholms läns landsting

Skolan kan förebygga, arbetet i klassrummet och med enskilda elever.

Birgitta Kimber, med dr

Sämr hälsa och levnadsvillkor bland barn med funktionsnedsättning

Maria Corell, utredare, Statens Folkhälsoinstitut

Föräldrastöd riktat till föräldrar med utländsk bakgrund och/eller i socioekonomiskt utsatta områden

Mats Mikiver, projektledare

Viktiga aspekter i samtal med traumatiserade barn och ungdomar

Moa Mannheimer, enhetschef och leg psykolog, BUP:s traumaenhet, Grinden

Ungdomars livsångest och existentiella frågor

Margaretha Sjöberg, leg psykoterapeut/handledare ungavuxna-mottagning

Depression och suicidal kommunikation – hur uppmärksammar och bemöter du ungdomar i färdzonen?

Daniel Frydman, psykiater, leg psykoterapeut, psykoanalytiker

Deltagaravgift:

2 dagar 2 595:– inkl för-/eftermiddagskaffe och lunch.

1 dag 1 995:– inkl för-/eftermiddagskaffe och lunch.

Alla priser är exklusive moms.

Anmälan och information: Telefon 08-23 73 10 eller e-post info@expomedica.se

Arrangör:

EXPO MEDICA

Samarbetspartners:

Mediapartner:

WWW.PSYOH.SE

Bekämpa bostadsbristen!

Kommunerna, läs socialarbetarna, tvingas till dyra kortsiktiga lösningar.

Slits mellan att ge människor – särskilt barnen

– skäligt boende och/eller att hålla budget.

Samtidigt som fastighetsägarna kammar hem övervinster.

En eftermiddag står en ung kvinna i receptionen på socialkontoret där jag jobbar. Hon har svårt att prata – ansiktet är svullet av slagen från den förälder hon bor hos. Hon säger att hon kastats ut och sovit i trappuppgången den natten. Föräldern är inne i aktivt missbruk, förklarar hon. Slagen är hon van vid, men nu har hon inget stans att bo. Enligt regelboken ska alla möjligheter utvärderas. Jag frågar tjejen hon har i sällskap, om hon kan sova hos henne? Vi är redan fyra personer i en tvåa, svarar hon. Jag sover själv på en soffa. Men det är klart, ett par nätter ska väl gå, det har hon gjort förr, när det varit så här.

Det här är inte den första blåslagna ungdomen vi möter i receptionen. Unga vuxna utgör tillsammans med utrikes födda och ensamstående mammor de grupper som har svårast att få tillträde till den etablerade bostadsmarknaden.

OCH BOSTADSMARKNADEN ÄR SVÅR att ta sig in på. Det märks på socialkontoren och i medias rapporter: den urbana noma-dismen – det framväxande *prekariatet* (oetablerade unga i en besvärlig situation, av ordet prekär), ensamstående föräldrar och invandrare.

Dessa gruppers utsatthet speglar effekterna av den politik som förs. Ekonomisk familjepolitik, bostads- och utbildningspolitiska beslut. Allt ger sitt omedelbara avtryck på socialkontoren. Då alla andra vägar är uttömda, är det hit människor kommer för att söka hjälp. Det är ju kommunen som har det yttersta ansvaret.

Bostadsbristen framtingar nödlösningar: tillfälliga boenden – hotell och vandrarhem – som ofta förlängs till långvariga vistelser i brist på andra lösningar. Upphandlade boenden med tillsyn – ofta utdraget i årtal – används för personer som egentligen bara behöver en bostad, och privata entreprenörer kammar hem vinsten. Samtidigt lägger skrupulösa fastig-

hetsägare ogenerat hyresnivån precis där de vet att kommunen har sin 'högsta godtagbara hyreskostnad'.

Att läget är ohållbart, är de flesta överens om. Och nu säger kommunerna ifrån: Budgeten går inte ihop och boendekostnaderna måste sänkas. Socialsekreterarna uppmanas att 'testa att ge avslag' för att sedan låta rätten avgöra saken, för att på så vis finna ut var gränsen för 'kommunens yttersta ansvar egentligen går'. Situationen spetsas då man hotar med personalnedsänkningar om boendekostnaderna inte sänks.

På så vis har ansvaret förts ned på handläggarnivå, och det blir tungt att bära för den enskilde socialsekreteraren. – Mot vilka klienter ska jag testa med avslag? Mot dem som bråkar mest, eller dem som jag vet inte kommer orka driva saken vidare? frågar sig socialsekreterarna.

I fallet med den unga, misshandlade kvinnan löste sig boendefrågan även långsiktigt. Men det är inte alltid såren syns; eller som individen har kraft att driva sin sak vidare genom överklagan då avslagen faller med hänvisning till 'den egna förmågan' eller att 'behovet kan tillgodoses på annat sätt'.

Och så finns det de som inte har några möjligheter alls att påverka sin egna boendesituation: Barnen. Barnperspektivet – som ska genomsyra alla beslut som rör barn – tolkas olika av olika socialsekreterare. Någon menar att 'behovet är tillgodosett' om barnet har 'tak över huvudet'. Någon annan vill se mer på de långsiktiga behoven; några månader på vandrarhem eller hotell kan vara förödande för ett barn – även om det har 'tak över huvudet'. Då det handlar om barn som bevittnat våld och lever med missbruket föräldrar kan ett delat rum på ett hotell ökänt för missbruk och våld, bli en väldigt otrygg plats att leva på. I månad efter månad.

KOMBINATIONEN AV HOTET OM personalnedsänkningar, bristen på tydliga boendekriterier och brist på kunskap om hur barnperspektivet praktiskt skall tillämpas skapar en kvalfylld arbetsmiljö där rättssäkerheten utmanas.

Handläggarna måste få klara riktlinjer att arbeta efter. Och kommuninnevånarna måste kunna lita på att deras ansökan får en rättssäker prövning – inte att de utsätts för ett 'test'. Det måste finnas bättre sätt att använda skattemedlen – än till nödlösningar, missriktade insatser och till underhåll av privata entreprenörer.

Det måste gå att lita på att barnperspektivet uppfylls – enligt den FN-konvention Sverige undertecknat. På så vis handlar hanteringen av boendefrågan ytterst om en demokratifråga: innevånarnas tillit till att skattemedlen används ändamålsenligt. Annars riskerar det sociala kapitalet att urholkas och undergräva det offentligt finansierade välfärdssystemet.

Slutligen är det bostadsbristen som behöver bekämpas – inte människors behov av en bostad.

katjaeckerstad@hotmail.com

Katja Ekerstad är socionom, verksam i Mölndal.

Otillgängligt arbete

De flesta kommuner anger att de prioriterar personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden, men få gör det i praktiken. Det visar en enkätundersökning från Handisam som 144 av landets 290 kommuner svarat på.

Bara en av fem kommuner sa sig uppfylla samtliga grundläggande kriterier: att arbetamålmedvetet och strukturerat, att se till att verksamheten är tillgänglig så att alla kan delta i arbetsmarknadsinsatser, att samverka med Arbetsförmedlingen och näringslivet samt att erbjuda praktik och anställning.

Mera kontroll av LSS

I höst har regeringen föreslagit att myndigheter ska få göra oanmälda hembesök hos assistansberättigade.

Den rödgröna oppositionen och funktionshinderrörelsen har protesterat.

– Regeringen väljer fel väg

att minska fusk inom LSS, säger Ninnie Wallenborg, själv assistansanvändare. Det sker på bekostnad av människors valfrihet och integritet.

Följ debatten på: www.assistanskoll.se

Unga som skadar sig

Självskaдебeteenden är vanliga bland ungdomar. Många, nästan lika många killar som tjejer, har någon gång rispat, stuckit, skurit sig eller med kraft dunkat huvudet i väggen.

Men man bör inte övertolka ungdomarnas beteende, menar psykologen Jonas Bjärehed vid Lunds universitet. Han jämför med kunskapen kring ådstörningar som numera är väl förankrad bland skol- och sjukvårdpersonal och hoppas att medvetenheten om självskaдебeteenden blir lika stor.

En viktig utmaning är att förstå de uttryck för psykisk ohälsa vi ser hos unga idag, för att kunna förebygga och erbjuda dem rätt hjälp.

För Baggium Vård & Behandling är barnens behov i centrum. - Hos oss finns en plats för alla barn

Baggium V&B AB är ett företag inom Humanakoncernen. Vi producerar samhällsnyttiga tjänster där vi erbjuder vård- och behandling av barn och ungdomar med mångkulturell bakgrund. Vi har 20 års erfarenhet av att arbeta med barn från hela världen. Vi har en hel vårdkedja vilket innebär att vi kan erbjuda alla placerade ungdomar den omsorg eller behandling de behöver. Till våra enheter har vi dessutom en resursskola med hög lärartäthet och små elevgrupper. Vi har också en psykiologienhet med kompetens i kris och trauma för att möta barn och ungdomar som placeras inom organisationen på bästa sätt. Våra ungdomar skall möta de mest kompetenta behandlarna för de behov som de har.

Vi har personal från hela världen som möter barn från hela världen i nu-Sverige. Tillsammans skapar vi en ny värld!

Vår behandlingspersonal är utbildad i BBIC, MI, ART, LF. Vi har ramavtal med 70 svenska kommuner.

Våra tjänster:

- HVB-hem
- Familjehem
- Öppenvård
- Eftervård
- Resursskolor
- Psykiologienhet

Målgrupper:

- Mågetniska ungdomar i riskzonen
- Ensamkommande barn & ungdomar 12-20 år.
- Vård & Behandling av flickor och pojkar 12-22 år.
- Placeringar enligt SoL och LVU.

BH
BAGGIUM VÅRD & BEHANDLING AB

För mer information om våra enheter och tjänster besök: www.baggiumvob.se

www.baggiumvob.se

En del av Humana

Humana

Tandlös hemlös

”Tandvård som känns ända in i maggropen”

Hemlösa har ofta usla tänder, men de faller mellan stolarna i tandvårdssystemet. Och socialtjänsten väljer billigaste alternativet. Dra ut kostar minst.

Text: Kristina Karlberg

**Bild: Anders Löwdin,
Yvonne van der Heijde**

– Vi har världens bästa tandvård, säger tandläkare Patricia de Palma. För den som kan betala.

Enligt den svenska tandvårdslagen har alla människor rätt till en god tandhälsa och tandvård som ska ges på lika villkor till hela befolkningen. Men Patricia de Palma menar att lagen inte efterlevs.

– De hemlösa får inte den tandvård de har rätt till. De faller mellan olika stolar i bidragssystemen. Det borde vara en mänsklig rättighet att leva utan tandvärk, kunna äta och ha ett socialt accepterat utseende.

Patricia de Palma arbetar sedan tio år på *Pelarbackens tandläkarmottagning* som drivs i samarbete med Ersta Diakoni och ligger i anslutning till Stockholms stads verksamhet för hemlösa på Södermalm. Hit kommer hemlösa ofta akut med allvarliga muninfektioner eller tandvärk. Det är också det de får hjälp med. Precis som i resten av landet. Allt annat än akuta ingrepp faller utanför – och är upp till varje socialtjänst att bedöma.

– Hemlösa hör till vårt sista-hands-ansvar och de kommer ofta in akut med värk till en klinik eller till sjukhusets käkkirurg efter olika former av trauman, säger Ann-May Bodén på landstinget i Värmland. Om en hemlös är i behov av mer behandling än vad som ingår i akuttandvård kan vi hjälpa vederbörande att begära bistånd från socialförvaltningen. Dessvärre innebär det att olika socialkontor och olika kommuner som regel inte gör likvärdiga bedömningar.

Alla landsting har rätt att upprätta lokala tillämpningsanvisningar. I Västra Götalandsregionen utgår man från Socialstyrel-

sens definition av hemlöshet, och låter även där hemlösa få rätt till ”behandling som snarast behöver utföras och skall vara begränsad till omgivande tänder eller vävnader”. All övrig tandvård för hemlösa lämnas till socialtjänsten att fatta beslut om.

Umeå kommun var däremot tidigt ute med att tillsammans med Folktandvården och Västerbottens läns landsting låta alla hemlösa få laga sina tänder. För många blev det början till en vändpunkt för att nå värdigare liv. Som andra kommun i landet har Skellefteå i Västerbotten tagit samma beslut.

I STOCKHOLMN TAMPAS PATRICIA DE PALMA med regelverket kring så kallad Nödvändig tandvård. Efter 1 100 kronor i betalda patientavgifter ger det rätt till frikort och en gratis munhälsobedömning varje år. Men de hemlösa i Stockholm utesluts ofta från finansieringsmöjligheten, menar hon. Reglerna gäller personer på äldreboende, den som har omfattande hjälp från hemtjänsten eller har en allvarlig psykisk sjukdom. De gäller visserligen inte boendet i sig utan graden av omvårdnadsbehov, men Socialstyrelsen har satt gränsen för behov av tillsyn till tre gånger per dygn, även nattetid. Hemlösa pockar inte på så pass mycket tillsyn.

Landstingen borde lätta på reglerna, anser Patricia de Palma. När hemlösa hänvisas till socialtjänsten, gäller inte längre *rätt-en* till tandvård utan det blir bedömningar från fall till fall.

– Jag för en ständig kamp med socialtjänsten, som måste hålla budget och oftast bara vill ge bidrag för den mest akuta tandvården – som att dra ut tänder, säger Patricia de Palma. Jag slåss för att få göra andra åtgärder, som att bygga tandkronor istället för att dra tänderna. Eller att få göra förebyggande insatser genom att avlägsna tandsten som i ett senare skede kan orsaka tandlossning.

En alltför stor del av hennes arbetstid går åt till att administrera intyg och kostnadsförslag till socialtjänsten.

– Det är oundvikligt att det blir konflik-

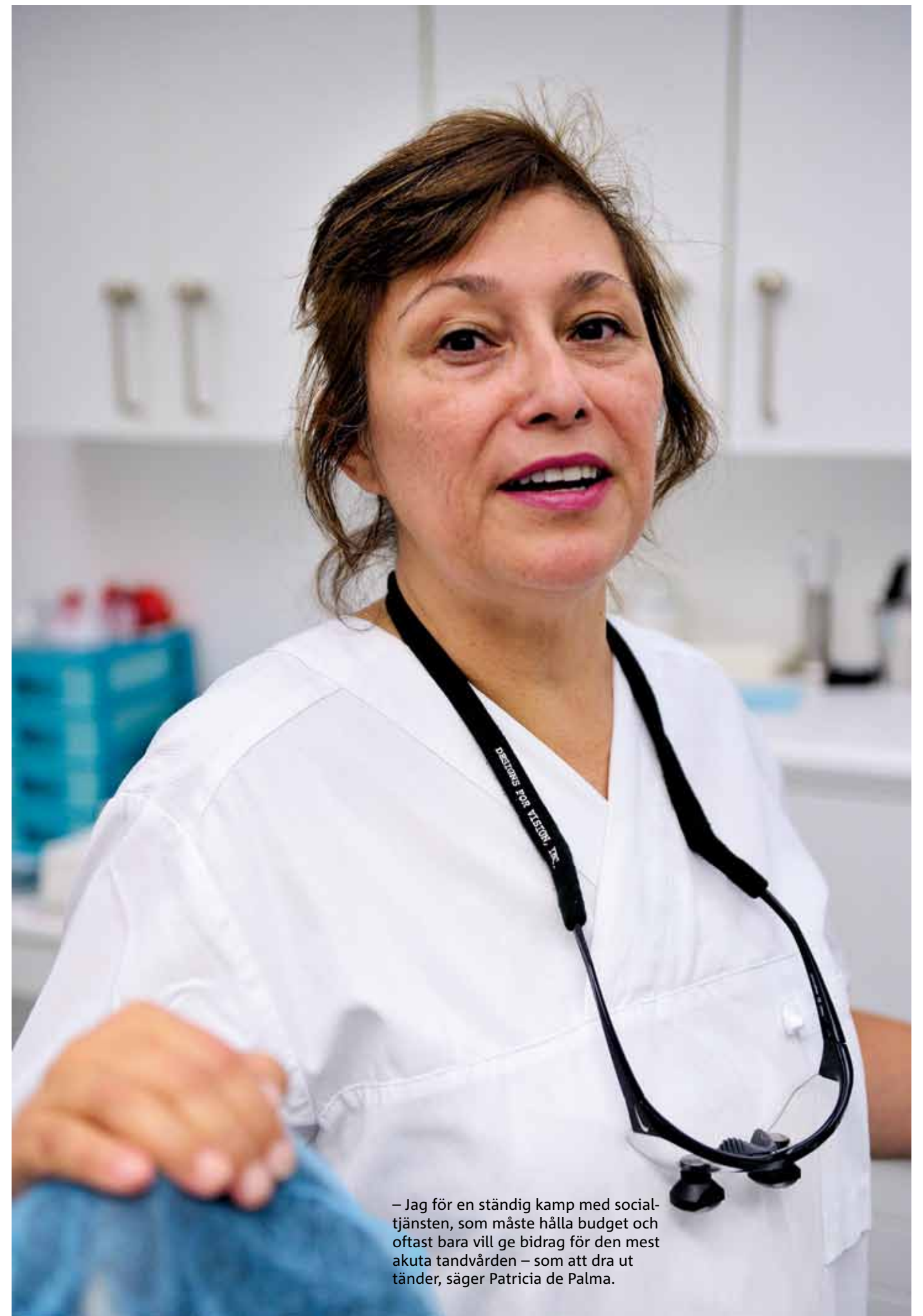
”Det borde vara en mänsklig rättighet att leva utan tandvärk och kunna få i sig mat.”

ter mellan oss. Socialtjänsten kan lägga resurser på att anlita bedömningstandläkare som avslår de åtgärder som jag tycker borde göras. Istället får jag bara utföra den allra mest akuta tandvården. Det är sorgligt att det ska behöva vara så.

I Stockholm har det dock tillkommit en ny finansieringsmöjlighet på senare tid. Via en fond hos Erstastiftelsen kan de hemlösa som inte beviljats bidrag från socialtjänsten söka pengar för tandvård. Fondmedlen har skänkts av privatpersoner.

Patricia de Palma är även forskare vid institutionen för odontologi på Karolinska institutet. Hennes avhandling från 2007 handlar om hemlöshet och tandhälsa.

De 147 hemlösa som ingick i studien hade i genomsnitt 18 tänder – 26 har medelsvens-

– Jag för en ständig kamp med socialtjänsten, som måste hålla budget och oftast bara vill ge bidrag för den mest akuta tandvården – som att dra ut tänder, säger Patricia de Palma.

Nu får det vara nog

Personer med psykisk ohälsa ska få det stöd de har rätt till!

Regeringen har tröttnat. På gapet mellan det som kan göras och det som görs för personer med psykisk funktionsnedsättning och deras anhöriga.

Text: Helena Bjerkelius

Bild: Lena Johansson

”Livssituationen för personer med omfattande eller komplicerad psykiatrisk problematik och för deras närstående behöver förbättras högst väsentligt. Det finns ett påtagligt gap mellan de insatser som olika samhällsaktörer kan ge och de insatser som verkligen ges.” Så står det i regeringens handlingsplan mot psykisk ohälsa 2012-2016.

För trots alla utredningar, lagändringar

och statliga satsningar de senaste tre decennierna har den här gruppen en sämre livssituation än alla andra – även jämfört med dem som har en kroppslig sjukdom eller funktionsnedsättning. Personer med psykisk funktionsnedsättning har sämre fysisk hälsa, kortare medellivslängd, sämre ekonomi, lägre sysselsättningsgrad och sämre upplevd livskvalitet. Lägg till det fördomar och stigmatisering som försvårar ytterligare för dem att vara aktiva i samhällslivet.

NU SKÄRPER STATEN STYRNINGEN av psykiatriområdet. Juristen Anders Printz har fått uppdraget som nationell samordnare. I ett mötesrum i regeringskvarteren ler han snett när han får höra att en person i statsförvalt-

ningen sagt att Printz ska ”rädda psykiatri” och hoppas att det uttryckts med ironi. Själv känner han rimliga förväntningar, tycker att han har ”ett väldigt starkt instrument” till sitt förfogande och goda förutsättningar för att bidra till förändringar.

– 870 miljoner årligen är permanent tillskott. I handlingsplanen till 2016 använder vi oss av prestationsbaserade medel, så det här är en långsiktighet som inte har funnits tidigare. Prestationskraven är ett sätt att utveckla verksamheterna. Hur vi formulerar dem och hur de här 870 miljonerna ska användas varje år är något som regeringen bestämmer i förhandlingar med SKL (Sveriges Kommuner och Landsting). Det är inte så att huvudmännen vet att de får så här mycket

pengar av staten. Först måste de prioritera och redovisa – då får de del av de här medlen, säger Anders Printz och konkretiserar vad det kan innebära för en person med psykisk funktionsnedsättning.

– Att man inte har ett handikapptänk som tar oss för långt. Jag avfärdar inte det, men om man bara tänker att det här är en grupp som är på den här nivån och det enda vi kan göra är att kompensera, tror jag att det är en risk för att man stannar på den nivån.

– Vi behöver tänka att vi kan ge den enskilde förutsättningar att utveckla och förbättra sin livssituation. Vi har utrymme för att livssituationen ska bli förändrad, för att personen ska ha mer att göra på dagarna, sova bättre på nätterna, visa sig på Konsum

utan att känna att folk tycker illa om en eller är rädda för en. De sakerna går att förändra och det tänkandet tycker jag uttrycker regeringens handlingsplan.

VISIONEN FÖR PERSONER MED PSYKISK funktionsnedsättning tar avstamp i vad som finns för brukare och anhöriga, har det perspektivet för att se vad som åstadkommit. Anders Printz pekar på att insatserna i hög grad görs av kommuner och landsting medan statens uppgift är att driva på för att utveckla:

– För vuxenpsykiatri och personer som har stora och omfattande funktionsnedsättningar handlar det väldigt mycket om att ha en vård och omsorg som är inriktad på förbättringar, som inte bara handlar om att ta

hand om eller hänvisa till något boende som påminner om stora institutioner där man saknar planerade vård- och behandlingsinsatser. Utan man har idén om att det här är målet, vi har de här insatserna och vi vet att de funkar. Att man erbjuds dem och följer upp om det blev som planerat. Och att den enskilde kan påverka.

En del av bristerna inom psykiatriområdet finns beskrivna i Socialstyrelsens tillsynsrapport om kommunernas insatser till personer med psykisk funktionsnedsättning 2009-2011 som kom i april. Där framgår att 34 av 100 granskade kommuner 2011 inte har något boende för den här gruppen trots att det är kommunernas skyldighet. För en person med psykisk funktionsnedsättning

kan följden bli flytt till ett hem för vård eller boende (HVB) med ett rum att bo i istället för en egen lägenhet. Eller att hemkommunen köper en plats i en annan kommun och personen tvingas flytta dit. Vissa kommuner kan "lösa" boendefrågan genom att erbjuda plats i en gruppboende där de andra kanske är gravt utvecklingsstörda.

Enligt lagstiftningen ska personer med psykisk funktionsnedsättning ges möjlighet att delta i samhällets gemenskap och leva som andra. Trots det väljer vissa kommuner att inrätta boenden för den här målgruppen i samma lokaler som äldreboenden och daghem.

Sjutton år efter psykiatrireformen där kommunens ansvar för boendefrågan var en av hörnstenarna finner Socialstyrelsen att utvecklingen delvis går åt fel håll. Några exempel: bostäder med särskild service som inte är fullvärdiga i fråga om storlek, utrustning och placering i samhällsmiljön eller har så många platser att de blir som en institution, regler i boenden som att kylskåpet är låst på nätterna, förbud mot att ta en smörgås när man vill, avstängt vatten nattetid. På Socialstyrelseprosa är inskränkningar av det slaget "helt oacceptabelt".

KOMMUNERNAS VANLIGASTE INSATS för personer med psykisk funktionsnedsättning är boendestöd. För personer med boendestöd kan den tuffaste tiden vara kvällar, helger och nätter. Men trots att det ska vara anpassat efter individens behov erbjuder få kommuner boendestöd vid de här kritiska tidpunkterna. Brukare som Socialstyrelsen intervjuat vill ha ett mer flexibelt boendestöd.

En grupp som ökar inom kommunernas boendestöd är unga vuxna med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. I Socialstyrelsens tillsynsrapport framkommer att boendestödarna saknar kunskap och metoder för att möta den målgruppen. För en person med Aspergers syndrom med behov av struktur och förutsägbarhet kan det snarare förvärra tillvaron att bli hjälpt av någon som inte vet hur syndromet yttrar sig eller hur stödet behöver utformas. Socialstyrelsen anser sammantaget att boendestödet behö-

ver bli mer behovsanpassat.

Raskt och engagerat tecknar Anders Printz olika bilder av hur kommunerna kan skapa bra verksamheter som svarar mot behoven. Hur de skulle kunna organisera sin sysselsättningsverksamhet för att skapa möjligheter att gå från frimärkssamlingen hemma i soffan till en lönebidragsanställning, ett flexibelt boendestöd även i små kommuner och hur boendefrågan kan rymmas i regeringens handlingsplan. Men vad är det som hindrar att kommunerna gör det redan idag? Hur ska han få dem med sig när de redan haft nära två decennier på sig?

– Man måste sätta styrningen när det gäller insatser till personer med psykisk funktionsnedsättning på agendan på ett mycket tydligt sätt. Läser man Socialstyrelsens tillsynsbeslut och deras redovisningar under första tio åren på 2000-talet så är det ju styrning och ledning som återkommer. Man tar inte reda på hur behoven ser ut, frågar inte folk vad de vill göra, gör ingen skattning av vad den här personen behöver och lägger ihop det med vad de andra behöver för att kunna planera sin verksamhet och fatta beslut om vad som behövs.

– Den typen av styrning är inte tillräckligt bra. Jag tror det är jätteviktigt i den funktionen jag har att faktiskt säga gång på gång att sådant är budskapet från regeringen. Det är kommunens tydliga ansvar att erbjuda de här insatserna och de ska utvecklas. Ansvar har förvaltningsledningen och den politiska ledningen i varje kommun.

PÅ 80-TALET JOBBADE ANDERS PRINTZ i nära tio år som mentalskötare inom psykiatri. I slutet av 90-talet var han förbundsjurist på intresseorganisationen RSMH (Riksförbundet för Social och Mental Hälsa). Att det från början blev psykiatri var en tillfällighet. Han kommer från Vadstena där "alla jobbar i psykiatri litegrann" men vet inte vad som fick honom att fortsätta i psykiatri-spåret. Innan regeringsuppdraget var han avdelningschef på Socialstyrelsen. De senaste tre åren har han, som han själv säger, inte varit ute så mycket. Kan inte riktigt svara på om han har markkontakt med tillägget

att han inte köper konflikten att vissa skulle befinna sig i verkligheten och andra inte. – Jag har mitt regeringsuppdrag och för att fixa det på ett bra sätt är jag ute och pratar med folk. Sen har jag inte erfarenhet av hur det är att jobba i psykiatri idag eller hur det är att vara patient i psykiatri, det är en annan typ av erfarenhet.

– Man ska akta sig för att för mycket – jag gör ju det lite grann ändå – kockerter med bakgrunden som skötare. Min trovärdighet kan inte byggas på att jag jobbade inom psykiatri för femton år sedan. Den måste utgå ifrån att jag tror att jag kan göra ett bra jobb när det gäller regeringens styrning av psykiatriområdet. Det är det som är mitt uppdrag.

EN FRÅGA SOM STÄNDIGT ÅTERKOMMIT sedan psykiatrireformen 1995 är att samarbetet mellan kommuner och landsting inte fungerar. Människor med psykisk funktionsnedsättning har ofta kontakt med flera personer inom kommunen och hälso- och sjukvården. Kan dessa inte samverka och samordna sin hjälp och sina stödinsatser vet personen med funktionsnedsättning och hennes anhöriga inte vad som gäller, vem som är ansvarig eller vad de kan kräva.

Staten har försökt att tvinga fram bättre samarbete genom lagbestämmelser som kom 2010. Sedan dess måste kommun och landsting ha en överenskommelse som reglerar samarbetet och personer som får hjälp både från landsting och kommun har rätt att få en individuell plan.

MEN AV 100 KOMMUNER OCH 21 landsting som granskats av Socialstyrelsen är det bara hälften (61) som har en överenskommelse om samarbete. Flera av de överenskommelser som finns håller inte måttet och är heller inte kända inom verksamheterna.

För individuella planer är det ännu värre. Socialstyrelsen har gått igenom dokumentationen för 891 personer inom kommun och landsting och bara hittat 74 individuella planer.

Anders Printz är noga med att framhålla att han ser positiva förändringar i samverkan mellan kommuner och landsting i jämförel-

"Utgångspunkten är att den enskilde ska få bestämma rätt mycket själv om hur man vill utforma sitt liv."

se med hur det kunde vara i slutet av 90-talet. Men han tycker att "det är uppseendeväckande att vi aldrig får till det".

– Det finns fortfarande stora brister när det gäller att komma överens om strukturer. Jag tror återigen att det handlar väldigt mycket om ledningarna i kommuner och landsting som inte fullt ut tar ansvar för det här.

För personen med funktionsnedsättning försvårar det här möjligheten att göra det Anders Printz kallar förändringsresan:

– Konsekvensen kan bli att man inte får till insatser som är samordnade så att man

ökar sin funktionsförmåga. Du behöver ha en diskussion om hur medicineringen hänger ihop med din sysselsättningsverksamhet, vilka som kommer in om du blir riktigt sjuk en dag på arbetsplatsen, hur du vill ha det i en tvångsvårdssituation, hur samarbetet mellan boendestödet och psykiatris personal i heldygnsvården ska se ut om du blir intagen. Den typen av långsiktiga planeringar är en förutsättning för att man ska kunna se vart vi ska gå, vad det är jag vill och vad det är som ska hända. Får man inte till de sakerna kommer man inte att lyckas.

Men att tvinga fram bättre samarbete genom ytterligare skärpt lagstiftning tror inte Anders Printz är rätt väg.

– Nu har vi de här lagbestämmelserna på plats och de har inte funnits jättelänge, fast de ska förstås efterlevas från första dagen. Regeringskansliets uppdrag och den här funktionen jag har nu är att peka ut vikten av att samverkan fortsätter att utvecklas och att den fungerar. I år är ett grundkrav för att överhuvudtaget vara med och spela om medlen att man måste ha en överenskommelse om samarbete. Sen kan vi fortsätta trycka på innehåll och uppföljning och att man använder de här överenskommelserna på ett praktiskt sätt.

När Anders Printz får frågan om hans ideal förändrats under karriärens gång, om han tvingats till kompromisser, undrar han om det gäller hans personliga ideal, vill veta så att han inte svarar på fel fråga. Så småningom landar han i att han anpassar sig efter de demokratiska organisationer han har verkat i och ser nu sitt huvuduppdrag som att vara byråkrat på ett bra sätt.

– Jag har alltid haft ett väldigt starkt engagemang i psykiatrirådgivning och särskilt för gruppen med omfattande och långvariga funktionshinder. Tycker också att det har varit kul att umgås i de kretsarna, att kuka runt på RSMH-föreningar var jätteroligt. Väldigt mycket av det som är min drivkraft nu har varit min drivkraft hela tiden.

– Utgångspunkten är att den enskilde ska få bestämma rätt mycket själv om hur man vill utforma sitt liv, en ståndpunkt som handlar om respekten för självbestämmande, integritet, egenmakt och valfrihet. Den typen av ledord har varit väldigt starka och drivande för mig hela tiden. Sen har jag alltid tyckt att det är viktigt att man får bra medicinska insatser som bygger på stark kunskap.

helena.bjerkelius@hotmail.com

LÄS VIDARE

Nationell tillsyn av kommunernas insatser till personer med psykisk funktionsnedsättning 2009-2011; Socialstyrelsen 2012.

ANNONS

TRYGG OCH SÄKER VÅRD för barn och unga i familjehem och HVB.

Välkommen på konferens om hur samhället kan bli en bättre förälder!

För dig som arbetar med placerade barn inom socialtjänsten arrangerar Socialstyrelsen

sex konferenser runt om i landet från november 2012 till och med januari 2013.

För mer information och anmälan: www.socialstyrelsen.se/konferenser

Socialstyrelsen

Konferens-
inbjudan

ANNONS

»De såg det friska i mig«
KLIENT PÅ IRIS UTVECKLINGSCENTER

Sedan 1986 erbjuder vi individuell behandling för människor med läkemedelsberoende/missbruk och psykisk ohälsa. Vi finns i Mullsjö, Enköping, Stockholm, Göteborg, Jönköping och Hestra. Läs mer om oss och våra behandlingar på www.irisutvecklingscenter.se.

Kognitiva Relationella Institutet

**Handledarutbildning i
Kognitivt-relationellt
arbetssätt**

start 7 mars 2013
ansökan senast 31 jan. 2013

Utbildningen löper under 3 terminer och har två grenar
I KBT-inriktad psykoterapi på kognitiv-relationell grund
II Kognitivt-relationellt förhållningssätt

Kursansvariga

Jörgen Herlofson - Ulla Hoppe

Konsultativ samverkanspartner

Dr Arthur Freeman

Plats - KRI, Barnhusgatan 22, Stockholm
Kostnad - 27 000 kr/termin. Max 16 deltagare
Information - www.krinstitutet.se eller 08-35 00 03

Tillsyn och kontroll

Behovet växer när välfärdens utförare blir allt fler

Flera aktörer. Larm om misshälligheter. Det reser krav på bättre granskning. Men vad är det vi mäter? Och vart tar visionerna vägen när reglerna tar över?

Text: Annika Eriksson

Bild: Bibbie Friman

– Vi vet väldigt lite om tillsyn som styrmedel. Därför är det så intressant, säger Vicki Johansson, docent i offentlig förvaltning vid Förvaltningshögskolan och ansvarig för Tillsynsutbildningen vid Göteborgs universitet.

Jag ringer henne en grå och hösttrött dag, men redan efter andra meningen sitter jag käpprak i stolen. Hon talar entusiastiskt och förklarar att hon föredrar att använda termen *granskning*, tillsyn är bara en granskningsteknik bland flera. ”Men tillsyn är flitigt använt, så okej då.”

Tillsynen som styrmedel innebär i korthet att de politiska målen först blir lagstiftning som därefter blir mer konkret i form av föreskrifter. Sedan kan myndigheter ges i uppdrag att granska hur väl regler och föreskrifter följs, och på så sätt avgöra om våra förtroendevalda ger oss vad de lovat. Ett lockande Alexanderhugg i en komplicerad politisk verklighet. Och så enkelt är det naturligtvis inte heller.

Men komplikationerna får vänta. Till att börja med ger Vicki Johansson mig en kort genomgång av politiska styrmedel, och var granskning hör hemma.

POLITISKA STYRMEDEL KAN NÄMLIGEN delas in i två huvudgrupper, proaktiva och reaktiva. *Proaktiva* är metoder för att förverkliga politiska visioner genom att starta handlingar och processer som leder fram till nya lösningar. *Reaktiva* är mer inriktade på de faktiska resultaten. Uppnådde vi det vi ville? Har vi fått det vi erbjöds?

De reaktiva innehåller granskningsme-

toder som utvärdering, revision, ackreditering och certifiering, kvalitets- och ranking-system samt tillsyn.

I Sverige liksom i hela västvärlden har trenden de senaste 30 åren varit en förskjutning mot mer reaktiva styrmedel. Vicki Johansson kan se många förklaringar till det. EU-medlemskapet är en, Bryssel kan varken beskatta eller omfördela resurser. Men man kan reglera och då blir det medlemsstaternas sak att se till att reglerna efterlevs.

Jag muttrar något om regelrytteri, men

”Ju lägre förtroende för de styrande desto större fokus på utfall av beslut och myndighetsarbete.”

då tycker Vicki Johansson att jag förenklar.

– Det finns ett politiskt ideal här också, en tanke om demokrati. Det är viktigt att komma ihåg.

Genom att flytta information nära brukaren hoppas man skapa bättre förutsättningar för människor att kunna påverka och fatta beslut om sin välfärdsvardag, och på så vis bli mer delaktig, menar hon. Till det kommer att välfärdsstaten blivit allt mer komplex och svår att överblicka. På det här sättet får man kunskap om hur olika verksamheter faktiskt fungerar i mötet med brukaren.

Dessutom har det ekonomiska utrymmet minskat i de flesta länder i västvärlden under de senaste trettio åren, vilket gjort det viktigare att syna användningen av varje krona. Eftersom företagen och det privata näringslivet utvecklat effektiva metoder för att klara detta har många försökt tillämpa samma metoder på offentlig verksamhet. Näringslivets sätt att granska utgifter och omkostna-

der har blivit förebild, med uppföljning och återkoppling av köpta tjänster och produkter som ett bärande element.

– Vissa ser också förskjutningen mot reaktiva metoder som tecken på förändrade demokratiska mönster.

I alla samhällen försöker de styrda ha någon form av kontroll över dem som styr, något den franske samtidshistorikern Pierre Rosanvallon har kallat ”det motdemokratiska samhället”. Ju lägre förtroende för de styrande desto större fokus på utfall av beslut och myndighetsarbete. Eller, om man vill, ”Ger de förtroendevalda oss det de lovat?”.

När vi hunnit hit så här långt framstår tillsyn som ett utmärkt styrningsmedel, och jag frågar Vicki Johansson om det kanske till och med är det viktigaste för att skapa egenmakt. Vicki Johansson skrattar vänligt och håller med om att det finns många fördelar. Det skapar transparens och ger information både om lagstiftning och hur den förverkligas. På så sätt ger det mig den kunskap och det beslutsunderlag jag behöver som medborgare för att kunna ta ställning till den förda politiken. Antingen genom att rösta i val eller genom att rösta med fötterna. Och när Vicki Johansson hunnit dit tar hon en andningspaus.

– Men, som sagt. Det finns komplikationer.

OCH SEDAN BLIR DET INGEN MER PAUS på ett tag. Till att börja med tar Vicki Johansson upp den maktförskjutning granskningen för med sig, från politiker till tjänstemän. Alla politiska beslut grundar sig i politiska värderingar. När tyngdpunkten flyttas till granskning blir en konsekvens att de granskande tjänstemännen får det yttersta tolkningsföretrådet när det gäller värderingar. Och det är svårt för medborgarna att utkräva ansvar av tjänstemän. Eller, för att ta ett annat exempel, av de privata företag som t ex avgör kriterierna för ISO-certifiering.

– Människor och samhällen är dynamiska, men regler är statiska, säger Vicki Johansson. Det gäller att komma ihåg det.

Upp till bevis!

Har barn- och äldreminister Maria Larsson äntligen vänt?
Ska missbruksvårdens erfarenhet och evidensbaserad forskning till sist få genomslag?

Ann-Sofi Lodin varnarn för risken för att fastna i detaljer och teknikaliteter.

Vår svenska tradition med kommunalt självstyre krockar också med granskningen som fenomen. Speciallagstiftning gör att tillsynen ställer krav som tvingar enskilda kommuner till prioriteringar man kanske inte gjort annars. Och här blir ytterligare en nackdel med tillsynen tydlig, nämligen den fragmentisering av politiska beslut den för med sig.

– Det blir en sådan fixering vid regler. Men är det säkert att det blir bra för att det finns en regel? Om vi har en antimobbningsplan upphör mobbningen då?

Tillsynsutredningen (SOU 2004:100) listade 230 tillsynsregler och 380 tillsynsmyndigheter. Det är en brist, tycker Vicki Johansson att det inte finns någon samlad redovisning av hur mycket den statliga tillsynen kostar. Utredningens uppskattning av den årliga (för staten och kommunerna) totala kostnaden för tillsyn på mellan fyra och fyra och en halv miljarder kronor är mycket grov.

OFFENTLIG VERKSAMHET RÖR OFTA komplexa och dynamiska sammanhang, och även om regler kan gälla sådant som är icke mätbart har man vid tillsyn en tendens att fokusera på sådant som är mätbart.

Det här är frågor Ann-Sofi Lodin, regiondirektör för Västra Götalandsregionen, vridit och vänt på under sitt yrkesliv, även om hon brukar tala om ”kvalitets- och verksamhetsuppföljning”.

Sin nuvarande tjänst började hon för ett år sedan, innan dess har hon haft chefsupdrag i stora vårdföretag som Capio och Carema, och hon började sin bana på Sahlgrenska sjukhuset.

”Vissa kommuner tvingas skära i budgeten år från år, andra har ökande skatteintäkter. Kan tillsyn lösa problemen som gjort en kommun så fattig på resurser?”

– På senare år har det ropats mycket på tillsyn men oftast i akuta situationer, när det redan gått snett. Tillsyn är ett bra verktyg för att styra en verksamhet, men det måste vara en självklar del av den vardagliga rutinen.

Ann-Sofi Lodin är mån om att själv vara delaktig och synlig i verksamheten, och vi har ett hastigt samtal i telefon medan hon är på väg till nästa möte. Hon tycker det är självklart att diskutera riskerna som finns med granskning. Det får till exempel inte bli en egen byråkrati, tillsynen ska inte skapa ytterligare kostnader.

– Vi samlar redan in så mycket data, personalen ska inte behöva ägna mer tid åt det. Vi behöver snarare lyfta blicken, fundera på hur vi använder materialet.

Ann-Sofi Lodin talar liksom Vicki Johansson om risken för att fastna i detaljer och teknikaliteter. Ann-Sofi Lodin menar att till-

syn är användbar i alla typer av verksamhet, men att det förutsätter att man verkligen mäter rätt saker och kan analysera sitt material. Och hon återkommer till tillsyn som en inbyggd del av verksamheten.

– Då får varje verksamhet möjlighet att sälla och bedöma materialet. Ta fram de mätetal de bedömer som viktiga för att nå just sina mål.

Vicki Johansson är inte lika övertygad om att tillsyn alltid är rätt styrmedel. Hon talar om hur offentlig verksamhet kan ha ett särskilt ansvar för att lyfta blicken från det enskilda misstaget och fråga sig varför en kommun eller verksamhet inte följer regeln. Vissa kommuner tvingas skära i sin budget år från år, medan andra har ständigt ökande skatteintäkter. Kan man förvänta sig att bägge kommunerna ska kunna leva upp till samma regelverk? Vad är det kommunerna i så fall tvingas prioritera bort? Och är det tillsyn som kan lösa problemen som gjort en kommun så fattig på resurser?

– Man skulle till och med kunna fråga sig om alltför stort fokus på tillsyn skapar ett demokratiskt underskott, säger Vicki Johansson.

UNGEFÄR SOM VERKSAMHETEN atomiseras, granskas i sina beståndsdelar, fragmentiseras det politiska innehållet. Fokus hamnar lätt på det mätbara, tekniska detaljer, snarare än på den övergripande målsuppfyllelsen. Men är det säkert att till exempel den billigaste upphandlingen ger det utfall vi önskade? Om skolans resurser används ekonomiskt effektivt men förstärker de sociala klyftorna kan man ändå ifrågasätta om de använts rätt.

– Risken blir också att medborgarnas roll blir att reagera på politik snarare än att vara med och utforma den, säger Vicki Johansson.

Och här, när det gäller medborgarnas förhållningssätt till politik, tycker hon utvecklingen är motsägelsefull och förbryllande. Å ena sidan är folk politiskt engagerade som aldrig förr. Samtidigt är man

inte med och formulerar politiken där den faktiskt kan översättas till handling, nämligen i vårt parlamentariska system. Kan det vara så att människor idag mer än tidigare tilltalas av olika granskningsformer för att man lättare kan ta till sig och analysera information? Kanske är dagens fokus på tillsyn bara första steget mot ett nytt sätt att hantera demokrati, med politisk aktivitet som bättre motsvarar informationssamhällets mönster?

FÖR TROTS NACKDELARNA MED TILLSYN är Vicki Johansson övertygad om att det är ett nödvändigt styrmedel som förtjänar att utforskas närmare. Hittills finns inte mycket belägg för att tillsyn fungerar som förverkligare av politiska visioner. Däremot finns resultat som pekar mot att regelefterlevnaden kan öka vid aktiv tillsyn.

– Vi behöver lära oss mer om tillsyn, både vad det kan ge och vad det inte kan ge. När är tillsyn lämplig? På vilka områden är tillsynen bra och nödvändig för att få en fungerande verksamhet? Och på vilka områden är den inte det?

Vicki Johansson brukar uppmana sina studenter att inte bara ha fokus på resultatet utan se på vägen till resultatet. Att inte ta för givet att regelefterlevnad leder till målsuppfyllelse. Och hon låter nästan sträng när hon fortsätter.

– Människor och samhällen är dynamiska, men regler är statiska. Det gäller att komma ihåg det.

stenlund.text.bild@gmail.com

Göteborgs universitet startade kursen ”Tillsyn i teori och praktik” 2004, efter önskemål från Socialstyrelsen och Länsstyrelserna. Sedan dess har utbildningen växt och idag har man haft deltagare från ett 40-tal myndigheter. På grund av ett administrativt misstag ligger undervisningen nere det här läsåret, men man räknar med att fortsätta som vanligt under nästa läsår.

LÄS VIDARE

Vicki Johansson, 2006; Tillsyn och effektivitet, Statliga inspektörers yrkesroller och strategival, Boréa, 2006
Vicki Johansson och Lena Lindgren (red): Uppdrag offentlig granskning, Studentlitteratur, januari/februari 2013

frågor, kan jag redan nu ge Maria Larsson svaren på vad den nya utredningen borde utmyнна i:

Brukare som tvingas stå på väntelista för att erhålla underhållsbehandling har en extremt förhöjd överdödlighet, medan brukare som snabbt kommer in i behandling uppvisar bättre behandlingsresultat än om de tvingats vänta. Vi borde därmed avskaffa den svenska högröskeltraditionen i detta sammanhang, och i stället underlätta för brukare att snabbt komma in i behandling.

Studier visar att grad av psykiatrisk samsjuklighet är kopplat till behandlingsutfall. Svårare problematik ger sämre behandlingsutfall. Utred vad sidomissbruket står för; finns det psykiatrisk samsjuklighet? Behandla i så fall denna.

Ofrivillig utskrivning från underhållsbehandling leder till överdödlighet jämförbar med obehandlat heroinberoende.

Maria Larsson har rätt då hon pekar på risker med fortsatt missbruk vid sidan

av behandling. Men sidomissbruk är inte skäl att avbryta behandlingen. Om patienten kommer påverkad till mottagningen skall han/hon inte få sin medicin den dagen. Undersök vad som förorsakar svikten, och vad som kan göras för att trygga behandlingen, istället för avsluta den.

Även brukare med opioidberoende bör kunna erbjudas underhållsbehandling, de skall inte behöva kvalificera sig till behandling genom att först utveckla ett heroinberoende.

Dessa fyra punkter grundar sig på evidens. Det var väl det vi ville komma åt?

Nu är det upp till bevis, Maria Larsson! Visa att denna hedervärda kovändning från din sida inte bara utgör ett politiskt utspel i trängsligt läge, utan att du faktiskt menar vad du säger!

Dr Johan Kakko, MD PhD
Psykiatriker, narkomanvårdsforskare, författare till boken Heroinberoende, Liber 2011.

ANNONS

ERSTA
SKÖNDAL
HÖGSKOLA

Uppdragsutbildning våren 2013

Högskoleutbildning i LSS
7,5 högskolepoäng (Göteborg/Stockholm)

Socialrätt för arbetsledare
7,5 högskolepoäng, nätbaserad kurs
(Stockholm)

Tillämpad neuropsykiatri
– med inriktning mot barn och ungdomar
7,5 högskolepoäng (Stockholm)

Mer information och fler kurser:
www.esh.se/uppdrag, 08-555 051 19

En ärlig chans till ett bättre liv

Det sägs att den som frågar ett barn alltid får ett ärligt svar. Men inte alla barn får chansen att bygga en trygg relation där de vågar säga sitt hjärtas mening. Även om förtroendet mellan barn- och vuxenvärlden kan vara skadat är det aldrig för sent. Tryggheten kan återuppbyggas med rätt förutsättningar. Vill du veta mer? Ring 0456- 229 41 eller besök www.grodbygarden.se

Grödbygården
EN KUPAD HAND FÖR LIVET

Livslångt engagemang

Förra året utsågs Ingrid Schiöler till hedersrom

Hon har arbetat för romers rättigheter i fyrtio år. Följt hur romerna fått det bättre i Sverige – samtidigt som samhällsklimatet har hårdnat ute i Europa.

Text och bild: Helena Östlund

Ingrid Schiöler har ett tidigt minne av hur hon som barn promenerade med sin mamma förbi ett tältläger för romer nära centralstationen i Göteborg. Medan mamman tänkte på hur jobbigt det måste vara att inte ha en lägenhet, såg Ingrid de fascinerande kvinnorna med sina tjusiga kjolar och tänkte ”vilka fina människor som bor här!”.

– Det blev någonting i min värld som var vackert och det har jag burit med mig.

Ingrid Schiöler har under hela sitt yrkesliv arbetat för romernas rättigheter, som familjepedagog, flyktingkonsulent och vän. Hon har sett hur romernas livssituation förändrats, från att leva i tält till att bli en del av samhället.

Redan som barn lärde Ingrid känna en hel romsk släkt. Hon låg en tid på barnsjukhus med gipsat ben och blev vän med en romsk flicka i sängen intill. Flickan hade många släktingar som hälsade på och pappan Oskar satte sig ibland vid Ingrids säng och pratade. Han var en vänlig man som berättade mycket om sitt liv.

Långt senare i livet arbetade Ingrid Schiöler med hemundervisning med äldre romer som var analfabeter. Hon kom då att bli lärare för samme Oskar och hans två hemmavarande döttrar. Han var änkeman och familjen hade ända in på 60-talet bott i tält. Nu hade de flyttat till ett av de enplanshus som staden låtit uppföra på Hisingen.

– Vi satt vid köksbordet och övade skrivstil. Det var en intressant period, jag lärde mig mycket mer än det som jag skulle lära ut och fick höra många berättelser om vad de hade varit med om.

En av berättelserna bet sig fast. Familjen hade haft sitt tältläger i ett område vid nuvarande oljehamnen i Göteborg och Oskar hade varit och hämtat vatten i två hinkar vid en bensinstation, när en taxi kom åkande. Oskar blev glad eftersom han tänkte att han kunde få lift, men taxichauffören hoppade istället ut och sparkade omkull hinkarna.

– Det har förföljt mig så många gånger: hur kan man resa sig efter att ha blivit så illa behandlad? Vatten är symboliskt eftersom det är livsnödvändigt.

DEN SOCIALA MEDVETENHETEN fick Ingrid Schiöler med sig redan som barn. Hennes mamma var en politiskt medveten kvinna som var inspirerad av tidningsmannen Torgny Segerstedt och ofta läste högt ur hans Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning.

– Vi hade baltiska flyktingar som gran-

”Svenska staten var angelägen om att göra något för romerna, en slags botgöring efter att 1969 ha utvisat 47 romer, trots protester från bland andra Katarina Taikon.”

nar, mamma bjöd barnen på kakao och gav dem strumpor. Vi var fattiga, men de var ännu fattigare.

De bodde centralt i Göteborg och Ingrid tog ofta med sig kompisar hem som alltid fick sig en smörgås. Hennes pappa hade en verkstad tillsammans med en kamrat, de hade baskermössor och lagade bilar och Ingrid gick dit ibland och fick pengar till glass. Morfar var socialt engagerad, morfarsfar var präst på Tjörn och familjen hade ofta matgäster i hemmet.

– Jag fostrades in i en form av politisk

medvetenhet, även om jag inte förstod vad som hände i politiken när jag var barn. Det fanns väldigt tidigt i mitt liv att man skulle hjälpa andra.

Jag träffar Ingrid och hennes man Krister vid deras gård på Björkö i Göteborgs norra skärgård. Fären ska ha mat och de skuffas och bräker ivrigt när vi närmar oss hagen med en spann bröd. De köpte gården som unga på 70-talet och startade ett behandlingskollektiv för missbrukare. Numera har de ankor, höns och får. Att mocka skit i lagården har varit avkoppling för Ingrid när jobbet varit pressande.

Ingrids arbete för romernas rättigheter började med att en socialchef ringde och undrade om de inte kunde jobba med zigenare också, fast inne i stan. En stor romsk familjegrupp skulle komma till Göteborg och tanken var att de skulle få kommunens stöd att etablera sig. De var cirkusfolk från Ryssland som hade flytt undan ryska revolutionen, bott i Bulgarien och Jugoslavien och så småningom samlats i ett läger i utkanten av Rom.

Svenska staten var angelägen om att göra något för romerna, en slags botgöring efter att man 1969 hade utvisat 47 romer, trots protester från bland andra Katarina Taikon.

Mellan 1972 och 1974 kom 450 personer med flyktingstatus varav de äldsta var födda på 1880-talet. Ingrid arbetade som familjepedagog med grannskapsarbete för att få omgivningen att acceptera dem och hjälpte till med kontakter med skola och vård.

Så småningom kom Ingrid Schiöler att arbeta med romer som bott länge i Sverige, som Oskar och hans familj och hon gjorde det på ett många gånger okonventionellt sätt

– Om jag inte hade varit flexibel hade jag inte nått fram – det går inte att sitta i en skolsal.

En sak som uppskattades mycket var att

hon hjälpte till med deklarationer. Många hade blivit sköntaxerade och hade inte förstått innebörden av hur mycket de har blivit upptaxerade. Hon hjälpte till att överklaga när det blivit alltför orimligt och såg till att de deklarerade inför kommande år. Hon förklarade att det var viktigt för att tillhöra samhället.

– Jag har många gånger hjälpt till att leta i lådor efter kvitton. De brukade ringa redan i januari, ”Schiöler, kommer du snart?”

Hon gjorde också propaganda för att gå i skolan, det var en skam för de äldre att inte kunna skriva sitt namn när de fick en postanvisning, de brukade säga att de glömt glasögonen hemma.

– Bara det att lära sig skriva sitt namn är en stor grej, att bli bemött på ett värdigt sätt även om man inte kan läsa fullt ut.

Hon hjälpte också en romsk kvinna att få sitt körkort, läste teori med henne och satt i baksätet som stöd när det var dags att köra upp. Efteråt gick de på konditori och åt bakelser. ”Nu kan jag åka till mamma på kyrkogården”, sa kvinnan.

Så småningom kom Ingrid att arbeta mycket med asylfrågor och juridik, eftersom många som kom hit inte hade flyktingstatus. Hon jobbade tillsammans med advokater, hjälpte till med inlagor och läkarintyg och försökte hitta lösningar så att de nyanlända blev trodda på sina asylskäl.

– Kämpandet för att få folk att få uppehållstillstånd har följt mig, det håller jag på med än idag. Jag tänker att det kan jag ju inte sluta med.

1 januari 1985 tog kommunerna över ansvaret för flyktingmottagandet och Ingrid Schiöler fick en tjänst som flyktingkonsulent på halvtid och fortsatte att arbeta med

”Romerna måste någon gång bli erkända som jämbördiga människor och få samma rättigheter som resten av befolkningen.”

romernas frågor på andra halvan.

Ett år senare såg hon en morgon en annons om att Röda korset skulle inrätta en flyktingavdelning och anställa en flyktingkonsult.

– Oj, det var riktat till mig, så kände jag. Jag var jätteglad över att jag fick det jobbet.

På Röda Korset var hon bland annat med om att ta emot bosniska flyktingar från Bosnienkriget 1992, varav ungefär en tiondel var romer. Senare kom flyktingar från kriget i Kosovo, även de många romer. Hon arbetade också med att efterforska försvunna anhöriga och med familjeåterförening.

– Det är en otrolig känsla att få vara med när familjemedlemmar som inte har träffats på länge möts.

INGRID SCHIÖLER HAR OCKSÅ ARBAT nationellt och internationellt, hon har ätit lunch med Indira Gandhi, var i Kosovo under kri-

Ingrid Schiöler är övertygad om att unga romska aktivister kommer att kunna förändra världen.

get och arbetade en tid i Makedonien efter kriget. För sitt mångåriga engagemang blev hon förra året utsedd till hedersrom, i en ceremoni på Gustav Adolfs torg i Göteborg på romernas nationaldag 8 april.

I år är det 500 år sedan romerna först kom till Sverige. Med det tidsperspektivet har det tagit enormt lång tid för samhället att acceptera dem som fullvärdiga medlemmar. Ingrid Schiöler är försiktigt optimistisk inför framtiden. Riksdagens beslut 1999 om att erkänna fem etniska minoriteter var en milstolpe.

– Det är en viktig punkt i den romska historien, ett erkännande av att man har rätt till sin kultur och sitt språk.

Erkännandet innebär dock inte att allt är bra. Det är fortfarande svårt att få jobb och bostad och det finns en strukturell diskriminering, särskilt gentemot de finska romerna som är de som märks tydligast med sina typiska klädedräkter. Hon tycker också att samhällsklimatet har hårdnat.

– Det är mer accepterat att uttala förnedrande tillmälen om romer idag, sådant som man inte kunde säga för tjuugo år sedan.

Det har hårdnat än mer ute i Europa. I bland annat Rumänien, Bulgarien och Slovakien har många romer det svårt. Ingrid Schiöler var i Rumänien i maj och besökte tre mycket fattiga romska byar. Människorna var så fattiga att de inte ens kunde bjuda på kaffe.

– De var så totalt utan förnödenheter, den fattigdomen är svår att beskriva.

HON ÄR UPPRÖRD ÖVER DISKUSSIONEN som fördes här hemma i somras om att kriminalisera tiggeri. Hon tycker inte att det är konstigt om människor åker iväg för att försöka tjäna lite pengar om man lever i en sådan fattigdom. Man kanske lämnar barnen hos släkten och skickar hem pengar – en sådan för-

värvsverksamhet kan hjälpa ganska många.

– De som ger sig av hit för att tigga, musicera eller sälja hemlösa tidning får ett annat liv och deras familjemedlemmar hemma får ett lyft i tillvaron. Det är vi som inte kan fatta att de kan försörja så många.

Polisen talar om att det är etablerade ligaledare som styr tiggeriet, men Ingrid Schiöler menar att det lika gärna kan vara klanens överhuvud som organiserar och samlar in pengar för en grupp av släktingar som bor tillsammans.

– Sverige anses som ett bra land att komma till, i andra länder kan man bli spottad på om man tigger. Och det känns ganska skönt tycker jag.

Hon anser att man inte får ge upp kampen. Den blir aldrig färdig, det går upp och ner. Om det just nu blåser hårdare vindar så måste man göra något åt det. Hon tycker att det är hoppfullt att många engagerar sig mot orättvisor idag.

Hon möter också många unga romska aktivister och det finns ett internationellt nätverk som gör det lättare för dem att hålla kontakt med varandra.

– Katarina och Rosa Taikon var föregångarna i kampen för romernas rättigheter, de gjorde ett hästjobb. Jag är övertygad om att unga romska aktivister kommer att kunna förändra världen, jag är optimist. Även om det finns mycket motstånd så handlar det om att ta plats. Romerna måste någon gång bli erkända som jämbördiga människor och få samma rättigheter som resten av befolkningen.

helena@ostlundreportage.se

LÄS VIDARE

Den dag jag blir fri, En bok om Katarina Taikon, Lawen Mohtadi, Natur & Kultur 2012.

Det räcker inte med kaffe

Det viktigaste för hemlösa är en bostad, försörjning, behandling och sysselsättning. Kaffe, macka och lite mat i magen är inte nog!

I december varje år börjar frivilligorganisationer kampanja för hemlösa. Inget ont i det. Alla tycker väl att julmat och gemenskap är viktigt, speciellt under julhelgen och för alla som saknar ett hem och kanske familj. Dessutom är det kallt ute.

Stadsmission brukar sticka ut mest, de har alltid satsat stort på marknadsföring. Så sitter det också toppar från näringslivet i dess styrelse. Alla föreningar styrs dock inte av näringslivets toppar. I både Ny Gemenskap och föreningen Convictus styrelser sitter det framförallt brukarrepresentanter. Alla är föreningar som vänder sig till hemlösa i Stockholm. Det som skaver är att frivilligorganisationerna får så stor uppmärksamhet och hyllas för sina tillfälliga insatser med mat och kaffe. Se bara på Sven-Harrys luncher till hemlösa i museet i

Vasaparken i Stockholm.

Det som de hemlösa får ett överflöd av är just mat, kaffe och smörgås. Efter att ha arbetat tio år i branschen vet jag att det finns en samlad uppfattning bland hemlösa och professionella: Det viktigaste för hemlösa är en bostad, försörjning, behandling och sysselsättning.

Otaliga gånger blev jag uppringd av företag och restauranger som erbjöd mat. I mängder – så att flera organisationer var tvungna att tacka nej.

Också diakoner och kyrkor serverar kaffe och smörgås – på Plattan etc. Det är lätt och behjärtansvärt. Men ett månads-kort till resor skulle antagligen uppskattas mer – det som kommunen drog in för dem som inte var arbetssökande. Nu får många ibland gå långa sträckor för att ta sig till

ett härbärge, även när det är kallt ute.

I dessa kampanjtider är det viktigt att veta att kampanjerna inte leder till något annat än just mat i magen.

Viktigare vore att satsa på fler egna bostäder för hemlösa, särskilt i dessa tider då det gäller att ha pengar för att få en bostad. Arbete och pengar. Något som de flesta hemlösa saknar.

Nästa steg är väl att frivilligorganisationer kampanjar för alla utförsäkrade, med erbjudande om soppkök och smörgåsar. Då är vi tillbaka till Strindbergs Röda Rummet i slutet av 1800-talet.

Claudette Skilving är socionom och tidigare enhetschef i Stockholm, medlem i SocialPolitiks redaktionskommitté. En av skribenterna på www.socialpolitik.com/panterbloggen

ANNONS

Bidrag och stipendier

Nästa ansökningstillfälle för att söka bidrag och stipendier från CSA och dess fonder är den 1 februari 2013.

För mer information, välkommen in på vår hemsida www.csa.a.se

Centralförbundet för Socialt Arbete
National Association of Social Work

Först kläcktes idén att **dokumentera** över internet

sedan föddes vår nya produktidé:

kvalitetssäkra journal, dokument och uppföljning

Våra över 120 nöjda kunder finns inom **HVB, LSS, familjehem, IFO, personlig assistans, äldreomsorg**

www.isoxhvb.se
Nectar Systems AB, 0451-89300

Nasser i studion för omslaget till nästa nummer av Barra.

Regnbåge över Libanon

Homosexualitet anses onaturligt, men fler törs komma ut

Med öppenhet, artiklar och foton slåss HBT-tidningen Barra och det erotiska magasinet Jasad för sexuell frihet i Mellanöstern.

Text & bild: Bengt Sigvardsson

25-årige Nasser poserar utmanande framför en fotograf i fotolampornas sken i en lokal i västra Beirut. Insvept i en Rainbowflagga kommer han att pryda omslaget på nästa nummer av tidningen Barra (Ut).

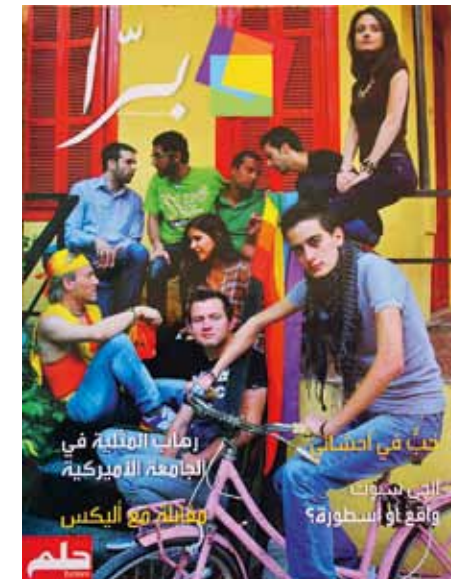
– Det är första gången en homosexuell kille i Libanon poserar insvept i en Rainbowflagga på ett tidningsomslag, säger Barras Art Director, Maria Dermosessian.

– Det uppmuntrar fler att ”komma ut”, tillägger Ahmad Saleh, Barras redaktionella koordinator.

Barras redaktion ligger i lokaler som tillhör den libanesiska HBT-organisationen Helem. Det är arabvärldens enda offentliga HBT-magasin, vilket inte är så märkligt. Homosexuell kärlek är nämligen förbjuden i alla arabländer med undantag för Irak, Jordanien och palestinska Västbanken. I dessa länder är dock den sociala diskrimineringen omfattande. I Irak är till exempel homosexuella måltavlor för milisgrupper. I Saudiarabien och Jemen kan homosexuella dömas till piskning och dödsstraff, i andra länder till fängelse.

– Barra fokuserar på lokala och regionala frågor som rör HBT-personer. Homosexuella i arabvärlden kan inte identifiera sig med dem i väst. Vi lever under helt andra förhållanden, säger Ahmad Saleh.

I Libanon används artikel 534 i brottsbalken mot homosexuella. Den stipulerar att ”onaturligt sexuellt umgänge” kan ge upp till ett års fängelse. Därmed känns det smått märkligt att ett HBT-magasin publiceras i landet och att väggarna i Helems lokaler är draperade av Rainbow-flaggor. På bokhyllor trängs böcker och magasin om homo- och transsexualitet. I en soffa sitter ett gäng killar. Några har armarna om varandra. Man

Tidskrifterna Barra och Jasad slåss för sexuell rättvisa.

kan fråga sig varför inte polisen gör en razzia och kastar hela buntan i fängelse?

– Domstolarna kan inte avgöra vad som är ”onaturligt” och många jurister samarbetar med Helem, förklarar Ahmad.

DET VAR LÄNGE SEDAN NÅGON DÖMDES för brott mot artikel 534, men polisen har rätt att arresterar personer vid misstanke för att ha brutit mot lagen. Rättssystemet tolkar ”sexuellt umgänge” som penetrering med penis. Därmed är det framförallt män som råkar illa ut.

– Det kan räcka med att en man ser feminin ut för att bli arresterad, säger Ahmad.

Erkänner inte personen sina sexuella förhållanden under förhören tillkallas en läkare för att göra ett ”analtest”. Blotta hotet om ett test brukar öppna de mest förseglade läppar, men det har klassats som tortyr av Human Right Watch.

– Onaturligt sexuellt umgänge är ett väldigt luddigt begrepp som kan användas mot vem som helst, säger Ahmad.

Konsekvenserna för dem som anklagas är ofta allvarliga även om de frias i domstol. Folk har sparkats från sina jobb och förskjutits av sina familjer.

– Man blir stigmatiserad och lagen skrämmar homosexuella från att komma ut, tillägger han.

SEDAN HELEM BILDADES 2004 ÄR FRÄMSTA målet att få bort lagen.

– Barra uppdaterar läsarna om Helems arbete och informerar om till exempel manifestationer, säger Ahmad.

Barra grundades 2005 och kom ut i tre nummer innan den lades ned av organisatoriska skäl. I maj 2012 återupptod magasinet. Till skillnad mot i ”gamla” Barra visar nästan alla medverkande sina ansikten. Därigenom hoppas man att fler HBT-personer ska komma ut. Tidningen ges ut varannan månad och är gratis. Den finns på HBT-vänliga caféer, barer och butiker i Bei-

rut samt i landets näst största stad Tripoli. Ambitionen är att täcka allt inom den libanesiska HBT-rörelsen och att lära folk i gemen mer om homosexualitet.

– Vi skriver seriöst om HTB-frågor. I andra tidningar används ofta nedvärderande ord om homosexuella, säger Ahmad.

På väggarna sitter posters med artiklar från arabiska tidningar där ”psykiskt sjuk”, ”potentiell våldtäktsman” och ”perverterad” används som synonymer för homosexuell.

I libanesiska medier har emellertid nedvärderande ord blivit allt sällsyntare. Maria Dermosessian menar att grundandet av Helem, som fick stor medial uppmärksamhet, och utgivningen av Barra är bidragande orsaker till detta. Och även till att allt fler är öppet homosexuella.

– Tidigare vågade folk knappt nämna ordet homosexuell. Nu inser allt fler att det är naturligt, säger Maria.

ÅTERUTGIVNINGEN AV BARRA HAR BEMÖTT med tystnad i arabiska medier.

– Jag förväntade mig massvis med negativa reaktioner, framförallt från tabloidpressen. De kanske kommer senare, säger Ahmad.

Censurlagar gör att papperstidningen inte kan spridas i andra arabländer, men den går att ladda ned på nätet. Ahmad är tveksam till om de arabiska revolutionerna kommer att göra livet lättare för regionens HBT-personer.

– Men vi har inte sett slutet på revolutio-

Joumana Haddad: ”Jag vill skrika till kvinnor att sluta se sig som gåvor och ägodelar till män. Det gör jag i Jasad.”

nerna än. De nya samhällena håller fortfarande på att formas. Det återstår att se om den diskriminerande lagstiftningen mot homosexuella ändras.

I Libanon är det framförallt landets religiösa ledare som sätter käppar i hjulet för en lagändring. Makten delas mellan representanter för 18 kristna och muslimska samfund. Familjelagstiftningen ligger i händer-

na på religiösa domstolar. De påverkar även brottsbalken.

– Alla religiösa ledare är emot homosexuella och en annullering av artikel 534, säger Ahmad.

De religiösa ledarna har även gått emot förslag om sexualundervisning i skolor.

– Tabun påverkar alla negativt. Ytterst få ogifta kvinnor vågar berätta för sin doktor att de är sexuellt aktiva, säger Maria Dermosessian.

Förutom Maria är alla i redaktionsrådet män. Det är även de flesta medlemmarna i Helem. För lesbiska finns en speciell grupp, MEEM (Stödgruppen för Lesbiska Kvinnor).

– Det är vanligare att bögar kommer ut eftersom det är lättare för män att bli socialt och ekonomiskt självständiga, berättar Ahmad. Risken finns att man blir utsparkad hemifrån om man kommer ut. Då måste man vara ekonomiskt självständig. Hederskulturen, som säger att tjejer ska bo hemma och vara oskulder tills de gifter sig, påverkar.

JOUMANA HADDAD DRIVER DET EROTISKA magasinet *Jasad* (Kropp). Hon är författare, poet och kulturredaktör på dagstidningen An-Nahar. 2008 startade hon Jasad.

– Jag får massor av hot- och hat-mail, men jag förväntade mig det och hade lovat mig själv att inte påverkas, säger Joumana när vi träffas på hennes kontor i centrala Beirut. Magasinet har gjort samtliga religiösa in-

Ahmad Saleh och Maria Dermosessian på tidskriften Barra försöker förändra synen på HBT.

stitutioner ursinniga. Och även feminister.

– Tyvärr är feminismen i Libanon fortfarande på dinosauriestediet. Antingen babbler de om att mannen är djävulen eller att kyskhet är en dygd och att sex är en synd. Jag anser att män och kvinnor tillsammans ska bekämpa det patriarkala monstret som får oss att skämmas över våra kroppar.

Joumana Haddad hade länge varit intresserad av kroppen, sexualitet och erotik när hon startade Jasad.

– Det finns absurda tabun kring sexualitet i den arabiska kulturen, trots att vi var bland de första som diskuterade det, säger hon.

Världens äldsta kända ”erotiska magasin” har hittats i Egypten. Det är en papyrusrulle, daterad till 1100-talet före vår tideräkning, som beskriver olika samlagsställningar. Erotik hade även en framträdande plats i de grekiska och romerska kulturerna som dominerade regionen före kristendomen. Under tidig muslimsk tid skrev en av arabvärldens mest kända poeter, Abu Nuwas (756 – 810) flera homoerotiska dikter. Han förekommer även i sagosamlingen Tusen Och En Natt som är full av sexanspelningar.

– Men idag är vår kultur skenhelig när det gäller sex. Jag började publicera Jasad som ett forum där artister, intellektuella och skribenter kan uttrycka sig och diskutera sådant som sällan tas upp i andra medier, som sexualitet, kvinnors rättigheter och yttrandefrihet, säger Joumana.

Jasad ges ut fyra gånger per år. Man har bland annat haft teman om polygami, erotikens historia, kroppskonst, mödom och

sex på äldre dagar. Erotiska berättelser och långa reportage blandas med erotiska foton, konst och grafik.

UPPSTÅNDELSEN KRING JASAD TER SIG smått märklig med tanke på att halvnakna tjejer syns på reklamaffischer överallt i Libanon. Plastikoperationer, silikon och bröstförstoringar är så pass vanligt att man kan få lån för det. I Beiruts nattklubbsdistrikt flörtas och hånglas öppet. Många tjejers klädsel avslöjar mer än vad den döljer.

– Men under ytan döljer sig en falsk frihet, menar Joumana. De ”fria” libanesiska kvinnorna har samma problem som kvinnor i niqab. De flesta anser att en kvinna måste vara oskuld när hon gifter sig. Mödomstester förekommer fortfarande och falska mödomsoperationer är big business. Jag vill skrika till kvinnor att sluta se sig som gåvor eller ägodelar till män. Och det gör jag i Jasad.

Tidningen säljs i hela Libanon och endast till personer över 18 år.

– Det är för att undvika censur. För att förstå skillnaden mellan erotik och pornografi måste man ha en viss ”utbildning”, Jasad bidrar till denna typ av utbildning. Man måste bryta rädslan. För att kunna göra det måste man tala om den, säger Joumana.

Enligt Joumana innebär rädslan bland annat en osund relation till den egna kroppen, spänningar i förhållanden och att kvinnor skäms för att anmäla sexuella övergrepp.

– Jasad kommer inte att förändra världen, men det är ett första steg mot bättre kunskap om sex än den man hittar på Internet.

De som köper Jasad för att onanera blir besvikna, säger hon.

Jasad får även mängder med positiv feedback. Joumana menar att tidningen har medverkat till en öppnare syn på sex.

– Uppståndelsen kring Jasad ledde till att sex började diskuteras i många tv-program. Det har gjort att folk i allmänhet pratar mer om det, säger hon.

Det är inte tillåtet att sälja Jasad i andra arabländer, men genom ett säkert prenumerationssystem når den läsare även utanför Libanon. Även skribenterna kommer från olika länder. Ingen får skriva under pseudonym.

– I de första numren var skribenterna oroliga för att använda sitt riktiga namn. Nu tjarar folk på mig om att få sina texter publicerade, säger Joumana.

I nästa nummer är temat Kroppen efter den arabiska revolutionen.

– De arabiska revolutionerna tog bort diktatoriska monster och ersatte dem med religiösa extremister. Det var absolut inte den förändring som arabvärlden behövde. Kanske är det nödvändigt under en övergångsperiod, men det är långt ifrån någon frihet, anser Joumana Haddad.

bengt_report@yahoo.se

LÄS VIDARE

Om Helem/Barra: <http://www.helem.net/>
om Jasad: <http://www.jasadmag.com/en/index.asp>

ANNONS

SOCIALAKTION.NU

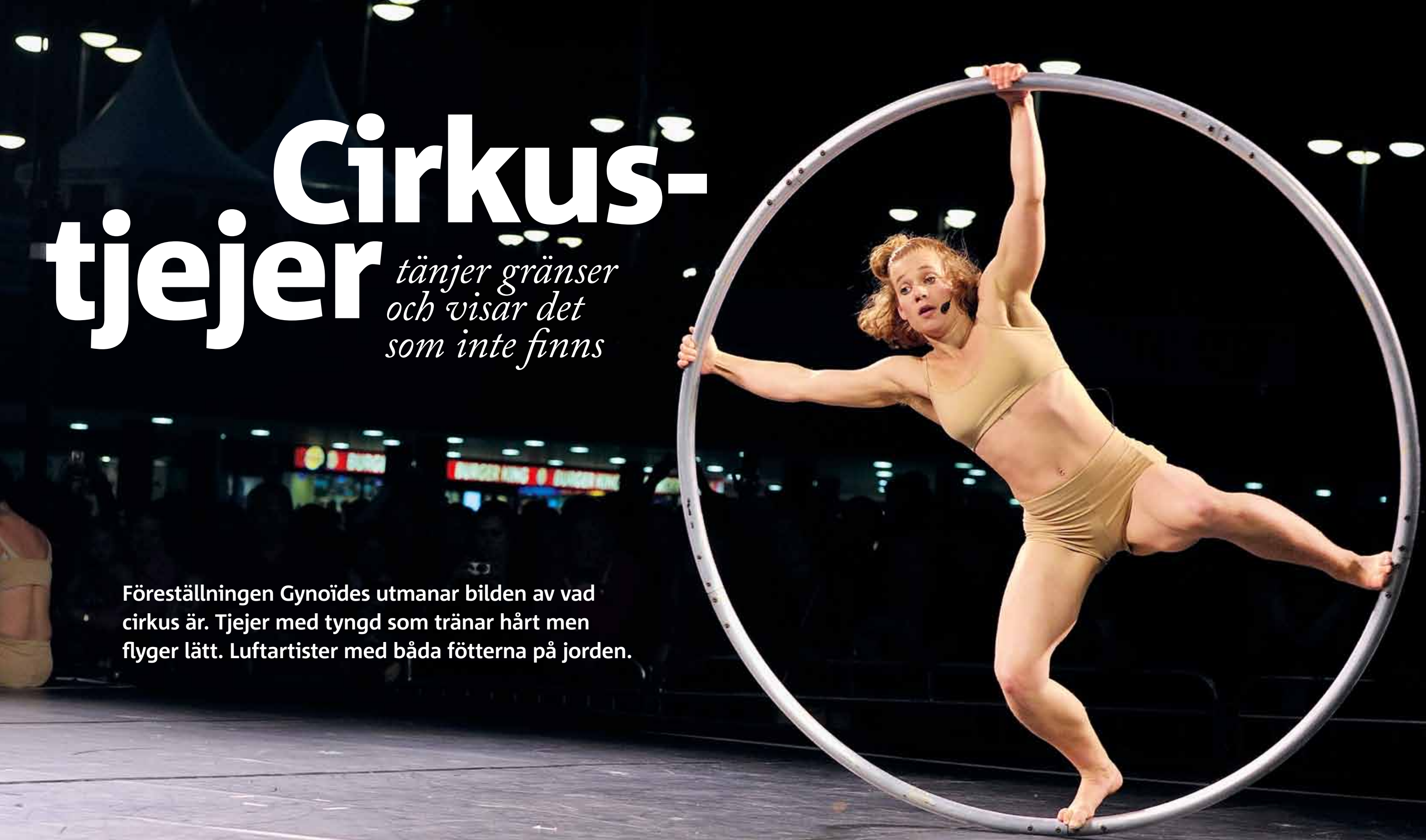
Fortsätter under våren 2013

Följ oss på hemsidan!
Anmäl dig där till kurser
i webbpublicering,
kreativt skrivande
och retorik/berättarskola.

SocialPolitik driver Arvsfondsprojektet SocialAktion tillsammans med Stiftelsen Gyllenkroken, VägenUt! Unga Rörelsehindrade, Familjevårdsstiftelsen, Socialarbetare För Social Aktion, Göteborgsfontänen och Grunden Media i Göteborg samt Rainbow Sweden, Skyddsvärnet, Nätverket Nu bryter vi tystnaden och Fouintain House i Stockholm, Bastagruppen i Nykvarn.

www.socialaktion.nu

Cirkus- tjejer

*tänjer gränser
och visar det
som inte finns*

Föreställningen Gynoïdes utmanar bilden av vad cirkus är. Tjejer med tyngd som tränar hårt men flyger lätt. Luftartister med båda fötterna på jorden.

Text: Anna Fredriksson

Bild: Anders Löwdin

Manda Rydman är så långt ifrån den gammaldags schablonbilden av en kvinnlig cirkusartist som det går att komma. Hon är ingen tunn tjej i en nätt klänning utan ut-

strålar både robust styrka, energi och lugn.

Under årets kulturnatt i Stockholm deltog hon i Gyniodes, en känslösam och laddad föreställning på Sergels torg. Med bara kvinnliga artister. Trots att det var ett mycket starkt kollektiv på mattan och i luften var upplevelsen att Manda Rydman var kraftkäl-

lan. Det var hon som hamnade på de flesta av fotografen Anders Löwdins bilder.

– Jag slogs av det kraftfulla och smidiga hos Manda. Trots att hon inte är något 15-årigt kinesiskt gymnastikunderbarn förstår hon göra lika halsbrytande förflyttningar över mattan. Det ser så lätt ut. Vilket det

naturligtvis inte är, konstaterar han.

Nej, inget av det Manda Rydman gör i disciplinerna handstående, luftring och kautchuk (som handlar om vighet) kommer gratis. Det ligger årtal av stenhård träning bakom. Manda Rydman älskar att träna. Det gör ingenting om det gör ont.

– Jag önskar alltid att jag kunde träna mer. I en perfekt värld skulle jag träna 12 timmar per dag, säger hon med ett leende.

Men måste man vara så hård mot sin kropp att det gör ont?

– Ja, man lär sig gränserna bättre då. Jag har pressat min kropp jättemycket. Min

kropp är som ett djur, en häst, som man dresserar. Man säger: nu ska vi göra det och det. Men jag tycker om den också. Efteråt gör jag något som kroppen mår bra av; simmar eller går på yogaklass. Men kroppen måste tränas så att den blir bättre. Ja, kroppen och jag är ju samma, säger hon.

Här måste vi ha namnen på alla tjejerna i föreställningen!

– Jag blev utkastad från barndans, berättar Manda. Jag gjorde hela tiden det jag själv ville.

Cirkus handlar om vad du kan göra. Inte hur du ser ut.

Hon tycker att hon tar mycket bättre hand om sin kropp än kompisar som inte tränar. De går inte till doktorn om de till exempel har ont i ryggen, medan hon aldrig tvekar att gå till en akupunktör, eller annan specialist, om hon behöver det.

Men finns det inte en jordmån för en osund kroppsfixering i den här träningskulturen?

– Jag känner mig ganska oförstörd. Jag vet att många tror att man får åtstörningar av cirkus och av dans och gymnastik. Men jag ser cirkusträning snarare som en motvikt mot det. Cirkus ger en djupare förståelse för vad du kan göra med kroppen som inte handlar om hur den ser ut.

HON SER GÄRNA OBLIGATORISK cirkusträning för tjejer. Tror att många problem med negativ kroppsfixering och dålig självkänsla kopplad till stereotypa kroppsideal skulle försvinna, eftersom träningen är så kreativ och utvecklande.

Men visst har vi alla hört om ledare som i ett förflutet ögonblick sagt till en flicka att hon skulle kunna bli bättre om hon gick ner i vikt. Och satt igång något nedbrytande.

– Jag har fått höra en massa gånger att jag varit för tung. Men du måste förstå att ledarna bara vill att du ska bli bättre. Det finns många som inte är trygga i sig själva, det är inte bra. Du måste kunna göra egna val.

Själv är hon född trygg enligt föräldrarna. Hon har frågat dem varför de inte satte henne i gymnastik när hon var fyra år.

– Vi försökte, säger de då. Men jag blev utkastad från barndans, jag gjorde hela tiden som jag själv ville, ingen kunde tvinga mig till något.

När hon var 12 år bestämde hon sig för att bli cirkusartist. Då fanns ingen cirkusskola. Det har skett en stor utveckling i Sverige bara de senaste tio åren. Nu finns många kompanier även om Cirkus Cirkör är vårt mest kända nycirkuskompani. Manda Rydman gick dansgymnasium och blev självlärd.

Idealet är inte trådsmla kroppar i sexig outfit. Utan styrka och balans.

Något hon fortsätter med som frilansare. Hon pendlar mellan olika cirkuskompanier i olika länder som Tyskland, Frankrike och Argentina. Skapar sina egna nummer. An-

passar sig till olika förhållanden. 15 meter upp i luften eller fyra.

Hon säger att hon är rädd ganska ofta. Men att det är bra att göra det som är läs-

Manda Rydman på Sergels torg, med kroppen som bundsförvant.

kigt, inte vara rädd för att vara rädd. Fast det är viktigt att ha överlevnadsfokus.

– Ibland, efter många föreställningar på rad är min kropp jättetrött. Om jag slarvar

då blir det farligt. Då måste jag koppla på adrenalin.

Så fort hon inte vet att det kommer att bli bra är hon rädd. En rädsla som inte ska

förväxlas med prestationsångest, för det har hon aldrig.

– Jag är fortfarande lika mycket värd som människa om jag skulle göra något dåligt. Jag drivs av lusten. Men det finns många som drivs av ångesten. Om det fungerar är det väl okej, men det känns ju tråkigt.

ATT VARA CIRKUSARTIST I SVERIGE är mycket bättre än i andra länder, tycker Manda Rydman. Men fortfarande gäller olika normer för män och kvinnor.

– För en man är cirkuskonsten separerad från honom själv. Han är artist, men synen på kvinnan är att hon gör det hon gör för att hon är just kvinna. Men vi är ju människor.

Det hoppas hon att Gynoides kan visa. Att inte bara spela på en viss sorts kvinnlighet.

Det började med ett uppträdande i Belgien. Cirkushögskolan fick förfrågan och professor Marie-André Robitaille valde ut artister som alla råkade vara tjejer. Alla tog med sina idéer, som visade sig vara liknande. Det handlade om övergivna industrilokaler, elektronisk musik, krom och hudfärgade dräkter. Hardcore. Alla artister var tekniskt starka. Reaktionerna blev både positiva och sådant som: sådär kan ni inte göra, sådana där kostymer kan man inte ha. Men många ville köpa föreställningen.

Det som gruppen gjorde på Sergels torg på kulturnatten var ett test. I december blir det ett nytt test i Stockholm med bara en eller två artister. Sedan blir det riktiga föreställningar 2013 och 2014.

– Alla har pratat om att utvidga cirkuskvinnorollen, att den har för tajta gränser. Vi vill visa något som inte finns.

Ingen skulle reagera och säga: ”Oj, är det bara killar” om en manlig föreställning menar Manda Rydman.

– Om folk blir förvånade av en föreställning med bara tjejer då måste man ju göra det.

ordomening@hotmail.com

KULTUR

TEATER

Fragmente
av Lars Norén
regi Sofia Jupither
scenografi Erlend Birkeland
Folkteatern Göteborg

Norén har skrivit pjäsen direkt för Folkteatern och för Göteborg ”om osynliga människor i en osynlig stad”. Ja, kanske...

Vad vet vi om snabbköpskassörskans dysfunktionella familj, om sjuksköterskan gravid och kär eller olycklig och barnlös, taxichauffören med kaos från kriget på Balkan i minne, mannen som sköter om sin döende hustru och har en affär med en annan, psykiskt sköra tonårsdottern, som reagerar fullt adekvat men hålls intagen, tonårssonen som kväses i sitt uppror mot farsan – lastbilschaffisen med alkoholproblem som själv tafatt står vid sin egen fars dödsbädd efter många kontaktlösa år.

Både ömsint bedrövligt och dråpligt roligt på en och samma gång.

Ett pärlband av öden som går in i och ut ur varandras liv som tillfälligheter och avgörande möten. Mitt i denna scenografi av liv och persedlar i en salig blandning. Man riktigt undrar hur det luktar i den

där centrala bråten som allt liv cirkulerar kring.

HUR VET NORÉN & JUPITHER så träffsäkert hur livet ter sig när det är som trasigast? Som fattigast, som sjukast, som mest slitsamt, som taffligast, på Solsidans absoluta baksida. Eller är det ett skådespel med en proffsig ensemble som passar en publik av någorlunda lyckad medelklass och kulturelit? Fragmente ingår i *Cities on Stage* – ett EU-projekt med sex europeiska teatrar kring temat ”att leva tillsammans i staden”. Fragmentet turnerar våren 2013 och besöker bl a Paris, Madrid, Bryssel och Sibiu. Gissningsvis blir mottagandet varmt även där. /MW

Utopia
Manus & regi Mattias Andersson
Backa teater Göteborg

”När var du i paradiset senast? Alkohol, Mefedron, Ketamin, Kokain, Tramadol, GHB, Atarax, Spice. Vilken är den skönaste upplevelse du haft på droger? Hur ser det framtida drömsamhället ut?”

Mattias Andersson låter intervjuer med dagens unga göteborgare krocka med 1500-talsklassikern Utopia, boken om ön där det alltid råder rättvisa, lycka, fred och harmoni.

Pjäsen Utopia handlar om ungas och vuxnas olika missbruk, sätt att glädja sig på, förluster och samhällets bemötande. Mattias Andersson berör tonsäkert våra känslor, tankar och samveten, för att väcka oss ur en frusen egoism. Ungars tragiska historier, skådespelarnas fascinerande skådespeleri, blickar som sätter tryck på publiken. Vi får inte

sitta kvar länge som bara åskådare. Mattias Andersson och ensemblen tar upp oss på scenen och förvandlar den till ett Allanon-rum, ett förhörssrum och en rättsal så att hela berättelsens smärta börjar röra sig i våra avsmnade ådror.

För att avslutningsvis tillsammans med skådespelarna lägga en sten mitt i rummet för att börja bygga på ett nytt och bra samhälle, där våra ungar kan leka med kärlekens röda bollar istället för dödens röda flammor. /HT

BÖCKER

Att lära av vanvård i den sociala barnavården
Anders Nyman
Gothia Förlag

Vad kan vi lära av vanvården inom den sociala barnavården? Frågan har diskuterats sedan vanvårdsutredningen kom med sin delrapport för några år sedan. Både del- och slutrapporten var överskådlig och borde ligga på skrivborden på alla socialkontor.

Anders Nyman, barnpsykolog som var en i det team som genomförde intervjuerna med vanvårdsgruppen, har nu gjort vad man skulle kunna kalla en populärversion av de bägge utredningarna. Dessutom tar Nyman upp en del kring upprättelseutredningen, *Barnen om samhället svek* (under Kerstin Wigzells ledning). Men den innehåller inga slutsatser utöver det som redan skrivits och sagts.

Den är oerhört saklig och korrekt. Perfekt för studerande på socialhögskolor, socialkontoren och inte minst, de politiker och tjänstemän som skall besluta om fram-

tiden för dagens barn och ungdomar. För dem borde den vara obligatorisk läsning. /AS

Fäلت utan slut
Nguyen Ngoc Tu
Bokförlaget Tranan

I denna novellsamling av en ung kvinnlig författare från Vietnam möter vi människor som nästan alla har det gemensamt att de tillhör förlorarna. I ett Vietnam som moderniseras i rasande takt ger författaren röst åt de marginaliserade individer som trots fattigdom och umbäranden ändå lyckas bevara sin mänskliga värdighet. Man kan läsa boken som en hyllning av dessa vinddrivna existenser, men boken innehåller också en bitvis skoningslös kritik av egoism, maktmissbruk och korruption i det nya Vietnam.

Utgiven på det heroiska förlaget Tranan, som specialiserat sig på att ge ut kvalitetslitteratur från Afrika, Latinamerika och inte minst Asien. Förlaget har äntligen fått en fullträff tack vare årets litteraturpristagare Mo Yan. Vålförtjänt! /SdV

Innan floden tar oss
Helena Thorfinn
Norstedts

En strålande bra debutbok! Utselas i Bangladesh, där det unga, idealistiska paret Sofia och Janne tillbringar ett par år med Sofia som chef för det svenska biståndet och Janne som hemmapappa med parets två barn.

Boken är en roman, men är inspirerad av Thorfinns egna erfarenheter som biståndsarbetare på Sida och i Bangladesh. Tack vare den skönlitterära formen kan författaren på ett trovärdigt och lättläst sätt skildra biståndets många komplikationer, och boken innehåller också en svidande kritik mot företeelser som byråkrati och dagens biståndspolitiska trender med näringslivsbistånd och maniska rapporteringskrav. Mycket läsvärd! /SdV

Världens viktigaste bok
Om kroppen, känslor och sex
Ordfront & RFSU

Sant. En jätteviktig och bra bok för alla i skarven mellan att vara barn och ung vuxen. Om kroppen, snoppen, snippan och allt runt sex och sänt. Men också om normalitet, i allt från familjebildning, kön, jämställdhet och lika värde.

Härligt illustrerad och lätt att läsa. Bäst av allt är tonen, respekten mot den unga läsaren och stödet i att alltid försöka vara sann mot sig själv och sin egen känsla. Rekommenderas! /MW

Den dag jag blir fri
En bok om Katarina Taikon
Lawen Mohtadi
Natur & Kultur

Till en början lite svårt att komma Katarina Taikon nära. Eller få grepp om det svenska förtrycket av romer genom de 500 år sedan de första invandrade. Inte minst under det 60-tal då Katarina Taikon var mest aktiv i samhällsdebatten. Förfgår via systern Rosa Taikon (känd silversmed) och man undrar varför inte boken handlar om dem båda.

Texten är också redovisande i stället för gestaltande av både familjens liv och historia, men även av Katarina Taikons författarskap, framför allt barnböckerna om Katitzi. Jag hade hellre läst raka citat, fått Katarinas egen berättelse.

Men med detta sagt, boken blir allt bättre, allt angelägnare – för det är en viktig historieskrivning. Till slut finner sig med all rätt den respekt och tacksamhet som Katarina Taikon är värd för sitt engagemang och försök att bekämpa rasism och förtryck i Sverige. Det hänger på oss att gå vidare. /MW

Drunkna inte i dina känslor
Maggan Hägglund och Doris Dahlin
Libris förlag

Säkert känner du någon som är stark-skör. Som ena minuten klarar det mesta och nästa är hur ynkelig som helst. Eller så är du själv en.

Den här boken, en överlevnadsbok för sensitivt begåvade, handlar om oss. Siffran som nämns i boken, och som kommer från forskaren och psykologen Elaine Aron, är att vi är 15-20%. En minoritet men ack så viktiga för flocken. Vem skulle annars varna för faror?

Ge boken till någon som behöver bekräftelse och den aha-upplevelse det innebär när någon annan sätter ord på ett tillstånd man känner igen sig i. Att överleva som hyperkänslig kräver dock mycket mera jobb än att läsa den här boken. Men den är en bra början för att förstå, uppskatta och vara rädd om sin särskilda begåvning. /AF

Boel och Oscar
Josefine Sundström
Forum

En fin roman om vänskap över generationer. De båda grannarna Boel och Oscar skulle nog aldrig ha träffats, om det inte hade varit för den där vattenläckan i huset.

Boel, 30 år, ensamvarg som bär på känslor av att ha blivit sviken. Oscar, 90 år, med frun på demensboende och skuldängslor för vad som hände sonen. Åldersskillnaden till trots delar de mycket och det blir en avgörande vänskap, baserad på förenande upplevelser av sorg, skuld och vrede i livet.

Detta är Sundströms andra bok, efter släktromanen *Vinteräpplen*. Boel och Oscar är en stark roman om vänskap och förlåtelse, både gentemot sig själv och gentemot andra. Rekommenderas varmt. /LJ

Kap till Kairo
Görrel Espelund och Andreas Karlsson
Juridisk reportagebyrå

Jeepen fyllde nästan hela montern på bokmässan, den som tog dem just från Kap till Kairo. *Anteckningar längs vägen* är en något blygsam underrubrik till denna fina reportagebok med fantastiska bilder och personliga texter bortom de sedvanliga tidningsspalterna.

Görrel Espelund är journalist och författare, Andreas Karlsson, också skribent men framför allt fotograf, båda med tidigare långvarig stationering och resor på den afrikanska kontinenten. De ger oss nära skildringar av platser, människor och situationer under den fem månader långa resan, rik på dofter, färger och ljudbilder. Men också massor av fakta och jämförelser av utvecklingen i varje land, varje trakt – samhällsliv, näringar, politik, natur, framtid, drömmar, motsättningar, förutsättningar.

Till glädje för Afrikaälskaren, tidigare och kommande resenärer samt allmänt intresserade av nästa betydelsefulla kontinent i världen. Var femte afrikan är mellan 15 och 24 år. Bara en sän sak. /MW

Sanningens vägar
Anne Charlotte Lefflers liv och dikt
Monica Lauritzen
Albert Bonniers

Vem var Anne Charlotte Leffler (ACL) som utmanade August Strindberg på den litterära scenen? Den frågan utgår Monica Lauritzen från i sin utmärkta biografi.

ACL visade tidigt tecken på litterär begåvning. Hon var starkt modersbunden och familjen hade en stor påverkan på hennes skrivande. Hon räknade sig själv till de ledande författarna i Norden. Som den flitiga brevskrivare hon var, hade hon ett stort kontaktnät bland den

Marie Länne-Persson och Manne Menuetti Gypsy Band.

Nordic Romani Festival

Ett fyrverkeri av musik, dans, debatt och en utställning om romsk kultur. Efter 500 år i Sverige höll resandefolket stor festival i Stockholm den 19-21 oktober.

Den traditionella musiken stod i centrum med starka inslag av moll, det sorgsna dragspelet blir tårarna, gitarren lugnet och fiolen varierar mellan näckens lockande klang till ett inferno av känslostormar.

Med hjälp av utställningen fick vi också veta mer om romskt hantverk – från husgeråd till silversmide. Men också i teater och föreläsningar om förföljelse, förtryck och olika grader av utrotningsförsök som tvångssteriliseringar och omhändertagande av barn.

RESANDE/ROMSK HISTORIA ÄR komplicerad med olika teorier om ursprung. Romani var under många år förbjudet att tala, men har bidragit med ord i t ex söderslang. Vissa dialekter riskerar att dö ut, men romani chib är i dag ett av våra fem minoritetsspråk.

Musiken ligger nära centraleuropeisk folkmusik med inslag av indiska harmonier. I Norden lånades melodier från befintlig musik

tidens intellektuella. Via breven får vi exempelvis möta Ellen Key, Henrik Ibsen och matematikern Sonja Kovalevsky.

Under sitt korta och dramatiska liv hann ACL bland annat skriva journalistiska skisser, noveller, komedier och sagospel, där hon diskuterar viktiga samhällsfrågor med utgångspunkt från sitt eget liv.

Fastän ACL hämmades av sin tids kvinnoideal, sökte hon modigt och envist efter sanningen. ”Hennes kvinnliga kön är och förblir hennes stora handikapp, men också hennes främsta utmaning”, skriver Monica Lauritzen och det är bara att instämma. /IO

Den nya Kubakrisen Johan Ehrenberg ETC förlag

Vackra bilder från Havanna och landsbygden, texter som ger insikter, kring allt från Kuba och Castro till stalinism och planekonomi. Men framför allt kring oss, våra liv i väst och det allt överskuggande hotet: miljön och klimatkrisen.

Boken med underrubrik *Kan vi rädda klimatet genom att backa oss in i framtiden?* är inget för förnekare, därtill är den alldeles för kunnig och energisk. Men för oss andra. Precis såhär allvarligt, stort och svårt är det. Vars och ens enskilda val är förvisso viktiga, men det räcker inte med rättvis- och miljömärkt kaffe latte. Det vill till så mycket mera, större, kostsamare och genomgripande. Och politiker som törs fatta nödvändiga beslut. Kunniga medborgare som driver på! /MW

Sång till den storm som ska komma Peter Fröberg Idling Natur & Kultur

Kambodja 1955, nyss fritt från Frankrike, det första fria valet stundar. Huvudpersonerna är den stillsamma läraren Sar, den mäktige och brutale politikern Sary och den kvinna de båda förälskat sig i, miss Kambodja, Somaly.

Sar, senare känd som Pol Pot, blev ledare för röda khmerernas revolution där cirka 1,7 miljoner människor miste livet.

Peter Fröberg Idling har lyckats med det märkvärdiga att skriva en vacker och poetisk roman i skuggan av det som komma skall. Tidigare hyllad för boken *Pol Pots leende*, om den svenska vänstern och

röda khmerernas Kambodja.

Delen om Sar är skriven i duform. Den blivande Pol Pot framstår faktiskt som den mest sympatiska av de tre. Både Sar och Sary har varit stipendiater i Paris, men återvänder med helt olika politiska förtecken. Sar arbetar officiellt för oppositionspartiet, samtidigt aktiv för en kommunistisk revolution. Sary, med prins Sihanouks öra, skyr inga medel för att bli av med oppositionen.

Somaly, en intelligent ung kvinna som aldrig fick Parischansen som männen, har sin skönhet att spela med. Hon är förlovad med Sar, men börjar skrämmas av hans tilltagande renlärighet och dras utan att begripa varför till Sary.

En fantastisk roman, som väcker funderingar om ondska och godhet, om var brytpunkten fanns, vad som styrde valet. /KM

Köp dig fri! Ingrid Sommar och Susanne Helgeson Arena förlag

Inget för den som har anlag för eskapism. *Köp dig fri! Om design, överlevnad och konsumtion* är starkt kritisk till konsumism, rovdraft på jordens tillgångar, vidriga arbetsförhållanden, gifter och bekämpningsmedel, dålig kvalitet som gör att varor blir kortlivade och hamnar i soporna. Tror inte på "energislål" digital teknik, utan påvisar hur iPhones och dyl. elektronik slukar energi och ändliga råvaror, förbrukas i rasande takt och är usla att återvinna.

Förf. går igenom scenarier och för i bevis; t ex berättar en f d Ikea-chef om spelet bakom hur någon eller något *alltid* betalar priset för företagets billiga varor!

Förf. är designers och slår ett slag för närproducerade hållbara återvinningsbara och anständiga

digta framtagna produkter, dvs gärna svenskproducerat. De har en poäng: det saknas varor i skiktet mellan högar av billig import och svindyra designade produkter från Norrgavel, Svenskt Tenn och motsvarande märken inom andra branscher. Det är lättare att vara miljövänlig konsument ju rikare du är! Det bör vi såklart ändra på. Du bestämmer själv var just du börjar. Också ett av budskapen: Vänta inte på att någon annan ska fixa ditt samvete! /MW

Ypsilon PC Jersild Albert Bonniers förlag

Jersild väcker gamla romanfigurer till liv och tar sedan död på dem. Allt handlar om sjukdom och dödande och är mycket underhållande och roligt. Som alltid hos Jersild är iakttagelser och detaljer på pricken.

Han för en diskussion både med sina diktade gestalter och läsaren om dödshjälp, åldrande, författardets mening och själens liv.

Något av det tankegodset har funnits med i krönikor i DN och Sans men här gestaltas det med stor fantasi och författarglädje. En fördel för läsaren är om hen är förtrogen med Jersilds tidigare romaner, bland annat "En levande själ" vars huvudperson givit namnet åt romanen. /JM

TIDSKRIFT

Äldre i Centrum nr 3:2012 Tema Våld

Ännu ett angeläget nummer. Denna gång om det tabubelagda ämnet våld mot äldre. Ja, våld är alltid skam- och tabubelagt, men ännu mer så när det gäller äldre.

– Det första vi måste göra är att prata om våldet, låta trollet spricka i solsken, säger Karina Gunnarsson, kurator på ett korttidsboende i Stockholm.

Hon berättar om en kvinna med stora blåmärken som så småningom tillstod att mannen slagit henne i de 50 år de varit gifta. Ännu värre kan det vara om sonen slår, det är något som är nästan outhärdligt för en kvinna att erkänna.

"Våld mot äldre" förknippas ofta med våld och försummelse inom äldreomsorgen eller våld från anhöriga som inte maktar med. Detta förekommer förstås också, liksom att även äldre män kan utsättas för våld.

Hur stort problemet är vet ingen riktigt, statistiken är osäker. Det går inte heller att bortse från åldersdiskriminering, påpekar Britt-Inger Saveman, professor i omvårdnad i Umeå. Detta drabbar äldre personer som inte har någon

funktion i samhället och där föraktet för den svaga kan slå igenom.

Våld handlar inte bara om slag utan också om att begränsa någon. Våld är utövande av makt, understycker Birgitta Vigil, utvecklingsledare vid Länsstyrelsen i Stockholm. / KM

RECESENTER: Stefan de Vydler, Anna Fredriksson, Linn Johansson, Jan Molin, Kari Molin, Ingemo Orstadius, Anne Skånér, Homeira Tari, Maria Wallin.

MEDARBETARES VERK

Eurokrisen Stefan de Vydler Ordfront

En skakande skildring av vad som har gått snett med det politiska prestigeprojektet EMU. Tonvikten i boken ligger på en analys av orsakerna till valutaunionens kris och på den bedrägliga krishanteringen.

De ekonomiska effekterna ser vi redan i form av en stor och växande arbetslöshet inom nästan hela Europa. Krisländer med massarbetslöshet anklagas för att "leva över sina tillgångar" när det är uppenbart att de idag lever långt under sina tillgångar.

I krisens spår urholkas demokratin. Åtstramningsprogram skrivs ut av de verkliga maktavarna: finansmarknaderna, EU-kommissionen och Internationella Valutafonden. I krisländerna börjar valet stå mellan medlemskap i EMU och bevarat folkstyre.

Stefan de Vydler stod på nej-sidan i den svenska folkomröstningen om euron år 2003. Men det är inte skadeglädje som präglar *Eurokrisen* utan en blandning av ilska och sorg över att Europas ledare har fört oss mot denna avgrund.

"Stefan de Vydler är en bra skribent, men framför allt en lysande pedagog och även den mest insatte i skuldskrisens alla turer kan lära sig ett och annat av honom" skrev Therese Larsson om *Eurokrisen* i sin anmälan i Svenska Dagbladet.

SWENSKA REWANSCH

kreativ familjevård – individuellt anpassad

Välkomna Kronoberg, Halland & Skåne!

Swenska Rewansch är en familjevårdsenhet med huvudsäte i Jönköping samt filialer i Borås och Norrköping. Våra familjer finns från Dalarna i norr till Skåne i söder. Vi är inriktade på individuell behandling av kriminella och/eller missbrukare samt ungdomar som är på väg att hamna i någon av dessa kategorier.

Verksamheten är småskalig och kvalitetssäkrad med ett resultat som visar på 95% det senaste året. Vi har:

- ett neuropsykiatriskt team till vårt förfogande/ADHD
- kraftigt förstärkta familjehem
- psykiatriker
- psykoterapi (kognitiv, psykodynamisk, eller utifrån behov)
- medicinering endast undantagsvis
- ingen utsluss till hemorten
- sociala utredningar

Läs mer på www.swenskarewansch.se

Vi har ramavtal med Kriminalvården i samtliga tre kategorier samt följande kommuner:

Borås, Ale, Hälaryda, Göteborg, Kungsbacka, Kungälv, Lilla Edet, Mölndal, Orust, Partille, Stenungsund, Tjörn, Öckerö

Alvesta, Bjuv, Bromölla, Burlöv, Båstad, Eslöv, Falkenberg, Halmstad, Helsingborg, Hylte, Hässleholm, Höganäs, Hörby, Höör, Klippan, Kristianstad, Kävlinge, Laholm, Landskrona, Lessebo, Ljubgby, Lomma, Lund, Malmö, Markaryd, Osby, Perstorp, Simrishamn, Sjöbo, Skurup, Staffanstorps, Svalöv, Svedala, Tingsryd, Tomelilla, Trelleborg, Uppvidinge, Varberg, Vellinge, Vaxjö, Ystad, Åstorp, Älmhult, Ängelholm, Örkelljunga, Östra Göinge.

Swenska Rewansch AB
Box 120 19 • 550 12 Jönköping
Tel. 036-300715 • Fax. 036-300716

Köp dig fri! trots att elektronikskrot är så svårt att återvinna.

Posttidning B

Avsändare:
Nätek
Box 311 20
400 32 GÖTEBORG

Tack till alla
som lyssnade till
vårt seminarium och
besökte vår monter
på MR dagarna
i Göteborg!

Varje dag i sju års tid har
vi tagit emot asylsökande.
Vi vet hur man gör.

Ring oss på Attendo Individ och Familj: 020 40 37 00. Ett samtal räcker.
Du kan också läsa mer om våra insatser på www.attendo.se/iof.

Attendo

Scanna koden med
din smartphone
och läs mer.